

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Motiv smrti a utrpení v díle
španělského filozofa M. de Unamuna**

Tereza Homulková

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**Motiv smrti a utrpení v díle
španělského filozofa M. de Unamuna**

Tereza Homulková

Vedoucí práce:

PhDr. Jana Černá, PhD.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, červen 2012

.....

Chtěla bych poděkovat PhDr. Janě Černé PhD., vedoucí této práce, za poskytnutí komentářů a zapůjčení sekundární literatury, za její trpělivost, pečlivost a čas, který strávila vedením mé práce.

Obsah

1	ÚVOD	6
INTELEKTUÁLNÍ BIOGRAFIE MIGUELA DE UNAMUNA		
1.1	Unamuno ve svém světě	3
1.2	Unamuno – esejista.....	5
1.3	Unamuno – novelista	6
1.4	Unamuno – básník	8
2	UNAMUNO – FILOZOF	11
2.1	Předmět Unamunovy filozofie – člověk z masa a kostí.....	13
2.2	Základní potřeba člověka z masa a kostí – touha po nesmrtelnosti	14
2.3	Formy přetrvání.....	18
2.4	Vznik tragického pocitu	20
2.5	Unamunovo pojetí víry.....	23
2.6	Víra v Boha jako záruka nesmrtelnosti	25
2.7	Samota jako prostředek k sebepoznání a nazření Boha	31
2.8	Problém interpretace Boha v Unamunově pojetí – Unamunova náboženská krize	32

3	MOTIV SMRTI A UTRPENÍ VE VYBRANÝCH BELETRISTICKÝCH DÍLECH M. DE UNAMUNA.....	38
3.1	Motiv smrti a utrpení v díle <i>Miha</i>	38
3.2	Motiv smrti a utrpení v díle <i>Svatý Manuel Dobrotivý, mučedník</i>	46
4	ZÁVĚR	52
5	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	55
6	RESUMEN.....	60

1 ÚVOD

Bakalářská práce se bude zabývat motivem smrti a utrpení ve vybraných filozofických a beletristických dílech španělského filozofa Miguela de Unamuna. Cílem práce je přiblížit filozofické myšlení tohoto španělského autora a analyzovat jednotlivá tvrzení týkající se takového problému i v jeho beletristických dílech.

Práce má dvě části. První část nazvaná *Intelektuální biografie a filozofie M.de Unamuna* přináší teoretický a filozofický úvod nezbytný pro část druhou pojmenovanou *Motiv smrti a utrpení v Unamunově beletrii*.

V první části bude přiblížen historický a kulturní kontext Unamunovy tvorby a životní události, které autora ovlivnily.

Krátce je zde zmíněna i Generace 98, jejímž hlavním představitelem byl právě Miguel de Unamuno. Dále bude pojednáno o Unamunově životě, neboť i jeho osobní život byl plný utrpení, například vyhoštění z rodné země, tragická ztráta syna a do jisté míry nedocenění či nepochopení. jeho filozofie a náboženských myšlenek. „Ne nadarmo si za svůj vzor zvolil dona Quijota a učil se u něj, jak snášet posměšky ze strany nové inkvizice: inkvizice vědy neboli kultury, která užívá jako zbraň zesměšnění a pohrdání těmi, kdož neuznávají její ortodoxie.“¹

Dále v práci bude zmíněn i netradiční způsob Unamunovy básnické a prozaické tvorby, neboť tyto literární žánry mu byly prostředkem pro vyjádření vlastních myšlenek a zejména pocitů.

Dále bude charakterizována filosofie Miguela de Unamuna. Zařazení toho myslitele pouze do jednoho filozofického směru je nemožné a i on sám požadoval, aby tak nebylo činěno. Nejvíce charakteristické prvky jeho myšlení jsou interpretovány s odkazem k existencialismu, iracionalismu, a voluntarismu. Dále budou v této části zmíněni filozofové, kteří Unamunovo myšlení inspirovali a s jejichž tvrzeními Unamuno souhlasil a i ti, vůči nimž

¹ HAUSER, Michael. Předmluva. In: UNAMUNO, Miguel de. *Svatý Manuel Dobrotivý, mučedník*. 1. vyd. Překlad Martina Slavinská. Brno: L. Marek, 1999, 79 s. ISBN 80-862-6301-0., s.6.

se vymezoval. Unamuno nepřejímá žádný ucelený filosofický systém, nýbrž je pro něj typický eklekticismus, vybírá si z filozofických děl pouze určité myšlenky, které jsou mu tak prostředkem pro vyjádření jeho vlastních. Pro Unamuna je dokonce do jisté míry typická kontradikčnost jeho vlastní filozofie.

Dále budou v této práci vymezeny základní pojmy Unamunovy filozofie, tj. *člověk z masa a kostí (el hombre de carne y hueso)*, *touha po nesmrtelnosti (el hambre de inmortalidad)*, *rozpor rozumu a citu (la contradicción entre razón y corazón)*, a *Bůh jako záruka nesmrtelnosti (el Dios como la garantía de inmortalidad)*. Na základě definování těchto pojmů pak bude vysvětleno pojetí Boha v Unamunově myšlení. Nejistota a rozporuplnost autorových tvrzení pak bude doložena na jeho osobně prožité náboženské krizi.

Část druhá si klade za cíl analyzovat konkrétní motivy smrti a utrpení v Unamunově beletrii. Pro tento účel byla vybrána autorova díla *Mlha (Niebla, 1914)* a *Svatý Manuel Dobrotivý, mučedník (San Manuel Bueno, mártir, 1930)*, neboť jsou v nich tyto motivy nejvíce patrné. V díle *Mlha* bude nastíněn problém existence hlavního hrdiny, jeho touha po nesmrtelnosti, následné smíření se s vlastním osudem a nadvládou vyšší moci.

V díle *Svatý Manuel Dobrotivý, mučedník* bude analyzován existenciální problém hlavního hrdiny a jeho určitá paradoxnost. Na základě analýzy shodných rysů bude tento román srovnán s Unamunovou náboženskou krizí.

V bakalářské práci budou využity primární zdroje dostupné v češtině, zejména Zaorálkův překlad Unamunova díla *Tragický pocit života v lidech a národech* (Praha: Symposion, 1927.) Pro vysvětlení a lepší uchopení některých pojmů Unamunovy filozofie bude rovněž přihlédnuto k originálnímu dílu, tj. *Del sentimiento trágico de la vida en los hombres y pueblos* (Madrid: Alianza, 2000.). Převážná část sekundárních zdrojů bude analyzována a interpretována z jazyka španělského a anglického.

2 INTELEKTUÁLNÍ BIOGRAFIE MIGUELA DE UNAMUNA

Pro správné pochopení myšlení toho kterého autora je nutné poznat i jeho osobní život. A o Unamunovi toto platí dvojnásob a sám toto tvrzení podporoval. „Vnitřní život filozofů, to jest lidí, kteří filozofují, stojí teprve na místě druhém. A přece nesporně právě tento vnitřní život nám vysvětluje nejvíce.“²

Miguel de Unamuno y Jugo (1864 - 1936) byl klíčovou postavou *generace 98*³, spisovatelem a publicistou; filozofem a autorem několika náboženských děl; profesorem řečtiny a rektorem na Univerzitě v Salamance (*Universidad de Salamanca*).⁴ Věnoval se románům, povídkám, divadelním hrám a literární kritice. Není příliš šťastnou volbou chtít pochopit Unamunovo myšlení například pouze z filozofických spisů, neboť u tohoto autora se jednotlivé žánry prolínají. Jeho filozofické myšlenky jsou patrné jak v jeho beletrii, tak poezii, v jeho příležitostných politických projevech či osobní korespondenci ať už s přáteli či jinými kritiky.

Na úvod je třeba říci, že Unamuno nebyl příliš společenskou osobou. Upřednostňoval samotu před bujarým veselím a jeho politické ambice měly ráz spíše teoretický než praktický. Samota Unamunovi poskytovala prostor

² UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 11.

³ Generace 98 je skupina španělských intelektuálů, kteří reagovali na tehdejší politický, sociální, a kulturní (zejména literární) úpadek ve své zemi. Název je odvozen od katastrofy z roku 1898, ve kterém Španělsko přišlo o své kolonie Kuba, Puerto Rico a Filipíny. Rozpadá se tak tehdejší španělské impérium. Představitelé této generace byli na svůj španělský původ velice hrdí a svou zemi jako takovou milovali. Proto je bolelo, v jakém stavu se země nalézala, bolelo je samotné Španělsko (*les duele España*). Španělsko pojímali jako nedokončený úkol a učinili z něj ústřední otázku svých myšlenek a zájmů. Studie krajiny, historie a literatury mužům generace 98 poskytly nové koncepce duše a života ve Španělsku. Jejich cílem byla celková revitalizace španělských hodnot. Patřily sem osobnosti jako Azorín, Baroja, Valle-Inclán, Maeztu, Machado a hlavně Miguel de Unamuno, který by mohl být označen až za vůdčí osobnost tohoto hnutí. Svými myšlenkami a proslovem se snažili *probudit* ostatní Španěly, donutit je si uvědomit jejich národní bohatství (zejména krajinu a literaturu) a pokusit se o obnovu. Unamuno a Azorín tak činili prostřednictvím svých filozofických a literárních esejí, Baroja ve svou románové tvorbě, Machado ve svých básních. V literatuře se zaměřili na obnovení středověkých či klasických děl, Unamuno konkrétně na Cervantesova *Dona Quijota*, v jehož bláznovství viděl pravdu a prostředek k obnově. QUESADA, Sebastián Marco. *Historia intelectual de España*. Boadilla del Monte (Madrid), 2004. ISBN 84-483-0779-8, s.192-193.

⁴ ENKVIST, Inger. Miguel de Unamuno, una biografía intelectual. In: *Romansk Forum: XV Skandinaviske romanistkongress*. Oslo: Universidad de Lund, Nr.16-2002/2, s. 63-74.

k pohroužení se do sebe sama, do svých vlastních myšlenek, které ale v jeho případě vedly k pochybnostem až zoufalství.

Unamuno může být právem nazván neotřelým myslitelem a filozofem, ačkoli on sám by se takto neoznačil. „Ani za filozofa, myslitele, vzdělance či filologa se nepovažuji; domnívám se býti dobrým profesorem a pociťujícím člověkem či básníkem.“⁵

2.1 Unamuno ve svém světě

Miguel de Unamuno y Jugo se narodil 29. září 1864 ve městě Bilbao, v baskickém regionu Španělska. Otec umřel, když bylo Unamuno osm let, a byl tak vychován pouze matkou v přísném náboženském prostředí.⁶ Kromě matky sdílel domov ještě se sestrou a existují tak dokonce různé studie a teorie ohledně tohoto zcela ženského vlivu v Unamunově životě.⁷ V roce 1880 odchází z rodného města studovat na univerzitu v Madridu filozofii a literaturu. O doktorský titul se zasloužil svou prací *Pojednání o problému původu a prehistorie Basků* (*Crítica del problema sobre el origen y prehistoria de la raza vasca*). Unamuno byl na svůj baskický původ hrdý, o Baskicku tvrdil, že je „zemí jeho milovaných“ (*la tierra de mis amores*), zatímco zbytek Španělska „zemí jeho bolestí“ (*la tierra de mis dolores*).⁸ Ale všechna svá díla psal španělsky, ne baskicky, snad právě proto, že se snažil najít jednotu v rozdílnosti obou národů. Tyto dva regiony tak sice byly pro Unamuna v neustálém rozporu, ale zároveň v harmonii.⁹

⁵ „Ni de filósofo, ni de pensador, ni de erudito, ni de filólogo me precio; sólo presumo de ser un buen catedrático y un sentidor o poeta.“ ORTEGA Y GASSET, José a UNAMUNO, Miguel de. *Epistolario completo Ortega-Unamuno*. Madrid: El Arquero, 1987., 191 p. ISBN 84-376-0719-1., s.104.

⁶ „Fue educado por su madre en una atmósfera extramadamente religiosa.“ GUY, Alain. *Historia de la filosofía española*. Barcelona : Anthropos Editorial del Hombre, 1985. ISBN 978-84-85887-87-3., s. 275.

⁷ Například americká profesorka Gayana Jurkevich (autorka publikace *The Elusive Self: Archetypal Approaches to the Novels of Miguel de Unamuno*) tvrdí, že vliv této výhradně ženské společnosti je patrný i v autorově tvorbě, neboť v ní dle Jurkevich Unamuno zdůrazňuje roli otce a muže jako takového. Například v díle *Miha*, jak Jurkevich uvádí, je pro hlavního hrdinu samozřejmostí bezelstné vyrovnání dluhů jeho milované. Či v díle *Celý muž* je Alejandro postavou naprosto sebevědomou a mocnou.(JURKEVICH, Gayana. *The exclusive self: archetypal approaches to the novels of Miguel de Unamuno*. Columbia: University of Missouri Press, c1991. ISBN 08-262-0757-X.)

⁸ GONZÁLEZ GARCÍA, Moisés a M. ALLENDESALAZAR. *Filosofía y cultura*. 1. ed. Madrid: Siglo Veintiuno, 1992, ix, 627 p. ISBN 84-323-0767-X., s.370.

⁹ GONZÁLEZ GARCÍA, Moisés a M. ALLENDESALAZAR. *Filosofía y cultura*. 1. ed. Madrid: Siglo Veintiuno, 1992, ix, 627 p. ISBN 84-323-0767-X., s.370.

Po dokončení svých studií se žení se s Conchou Lizárragou, s kterou měl osm dětí, z nichž ale jedno v útlém věku umírá. Právě tato tragická smrt Unamunovy milované osoby byla jednou (ne-li jedinou) z příčin Unamunovy náboženské krize, která jej donutila k pochybnostem o vlastní víře.¹⁰

V letech 1900 – 1914 a 1930 – 1936 působí jako rektor na univerzitě v Salamance. Stále vyučoval řečtinu a klasickou filologii, ale nebyl typickým učitelem, neboť si vždy ponechával jakousi tvůrčí až básnickou volnost.¹¹ Na druhou stranu, Marías (1914-2005, španělský profesor filozofie a významný interpret Unamunova myšlení) uvádí, že právě Unamunův profesorský stav mohl být tím, co tomuto španělskému mysliteli dodalo do jeho života chybějící soudržnost, soulad a rovnováhu.¹² Unamuno své profesorské působení nepovažoval za „obyčejnou“ práci, ale viděl v něm možnost vzdělávat, učit a částečně tak i prezentovat své vlastní myšlenky a tímto údělem byl naprosto fascinován.¹³

Poprvé své rektorské křeslo musel opustit v roce 1914 kvůli kritice politiky krále Alfonsa XIII. Podruhé pak v roce 1930 a to z důvodu vedení kampaně proti tehdejší diktatuře generála Prima de Riviery. Díky tomuto incidentu byl dokonce vyhoštěn na Kanárské ostrovy, konkrétně na Fuerteventuru, z níž později prchá do Francie.¹⁴

Po pádu generála Riviery se Unamuno vrací na univerzitu. Nicméně, roku 1936 vypuká občanská válka a nastupuje diktatura F. Franca, kterou Unamuno veřejně kritizoval. Za tento čin byl původně odsouzen k popravě, ale protože chtěl Franco předejít mezinárodnímu incidentu, zmírnil mu trest pouze na domácí vězení, ve kterém také v roce 1936 Unamuno umírá.¹⁵

¹⁰ ENKVIST, Inger. Miguel de Unamuno, una biografía intelectual. In: *Romansk Forum: XV Skandinaviske romanistkongress*. Oslo: Universidad de Lund, Nr.16-2002/2, s. 63-74.

¹¹ MARÍAS, Julián. La pervivencia de Unamuno. In: *Cuenta y razón*. Nr.25, 1986., s. 9-27.

¹² MARÍAS, Julián. La pervivencia de Unamuno. In: *Cuenta y razón*. Nr.25, 1986., s. 9-27.

¹³ MARÍAS, Julián. La pervivencia de Unamuno. In: *Cuenta y razón*. Nr.25, 1986., s. 9-27.

¹⁴ ENKVIST, Inger. Miguel de Unamuno, una biografía intelectual. In: *Romansk Forum: XV Skandinaviske romanistkongress*. Oslo: Universidad de Lund, Nr.16-2002/2, s. 63-74.

¹⁵ARROYO, Ciriaco Morón. *Hacia el sistema de Unamuno*. In: *Cuadernos de la Cátedra Miguel de Unamuno*. No. XXXII., s. 169-187.

2.2 Unamuno – esejista

Unamuno začíná svou literární kariéru jednotlivými publicistickými články: zvolenou formou mu tak byly eseje. Tento žánr nebyl ve Španělsku příliš používaným a stejně tak i jeho název. Mluvílo se spíše o úvahách či kritických studiích, to jest názvech vzdělanějších a učenějších.¹⁶

Unamunovy eseje jsou v první řadě osobní, tj. týkají se konkrétního, individuálního já, jímž je Unamuno. Unamuno píše eseje krátké i rozsáhlé – od několika málo stránek až po úctyhodné vydání díla *Tragický pocit života v lidech a národech (Del sentimiento trágico de la vida en los hombres y pueblos, 1913)*, které může být právem označeno esejí, neboť namísto vytvoření a prezentování určitého filozofického systému se jedná spíše o Unamunovu osobní zповěď.¹⁷

Unamuno se svými esejí snaží ve čtenáři vyvolat určité pocity, zejména zoufalství, pochybnost, utrpení či až soucítění – do jisté míry analogické s Aristotelovu tragickou katarzí – aby se tak čtenář cítil zapojen do tohoto boje, prožil jej, a to neklidně a toužíc.¹⁸

Esejista ve své dvojí roli spisovatele-tvořitele a vědce, sdílí s těmito rolemi i jejich charakteristiky. Jako spisovatel má volnost výběru tématu, může tak do svého díla promítnout svou osobnost a myšlenky; ale jako vědec se musí držet objektivit.¹⁹ Esejista tak spojuje a přesahuje výklad konkrétních informací tím, že se soustředí na interpretaci (lidskou komunikaci) prostřednictvím své osobní projekce.²⁰ A to platí i pro Unamuna, neboť svými úvahami usiluje o zpětnou reflexi čtenáře, nutí jej k zamyšlení a vytvoření jeho vlastních myšlenek.

„Pokud tyto mé úvahy povedou k novým myšlenkám v některých mých čtenářích, i kdyby "jen v jednom", i kdyby se jednalo o probuzení

¹⁶ MARÍAS, Julián. *Prólogo*. In: UNAMUNO, Miguel de. *Obras selectas*. 7a. ed. Madrid: Biblioteca Nueva, 1977. ISBN 84-7030-255-8, s.27.

¹⁷ MARÍAS, Julián. *Prólogo*. In: UNAMUNO, Miguel de. *Obras selectas*. 7a. ed. Madrid: Biblioteca Nueva, 1977. ISBN 84-7030-255-8, s.27.

¹⁸ MARÍAS, Julián. *Prólogo*. In: UNAMUNO, Miguel de. *Obras selectas*. 7a. ed. Madrid: Biblioteca Nueva, 1977. ISBN 84-7030-255-8., s.28.

¹⁹ GÓMEZ-MARTÍNEZ, José Luis. *Teoría del ensayo*. Salamanca: Edic. Universidad de Salamanca, 1981., s.73.

²⁰ GÓMEZ-MARTÍNEZ, José Luis. *Teoría del ensayo*. Salamanca: Edic. Universidad de Salamanca, 1981., s.73.

"pouze jedné" spící mysli, tak jsou mi odměnou."²¹ A i na dalších místech se ani tak nejedná o hledání Španělska jako takového, ale spíše o hledání sebe sama, jednotlivého člověka; a tudíž výsledkem jsou vždy obecné hodnoty, které právě člověk reprezentuje: jedná se o nazření Španělska prostřednictvím konkrétní osoby, tj. v tomto případě Miguelem de Unamunem.²² A pokud tohoto osobního vhledu bude dosaženo i čtenářovou reflexí, bude tak udržena svěžest esejí (*la fresca del ensayo*).²³

Unamunovy eseje zpravidla nevycházejí jednotlivě, ale jako již ucelený soubor jednoduše nazvaný *Ensayos (Eseje)*. Do Unamunových esejí jsou tak postupně zařazovány i jednotlivé novinové články a vzhledem k nesmírného rozsahu této Unamunovy tvorby tak záleží na volbě redaktora, které do výběru zařadí. Samostatně vychází zpravidla *Podstata španělství (Al torno del casticismo, 1895)* či filozofický spis *Tragický pocit života v lidech a národech (Del sentimiento trágico de la vida en los hombres y pueblos, 1913)*. Ústředním tématem díla *Al torno del casticismo* je fenomén evropské invaze a zaujetí stanoviska Španělska vůči ní. Unamuno sám se vůči myšlence tzv. *evropeizace (poevropštění)* vymezuje negativně.

„Čím déle o tom přemýšlím, tím více odhaluji, jak se můj duch niterně vzpírá všemu, co je podřízeno vůdčím principům evropského moderního ducha. Jsem hluboce přesvědčen, že pravé a hluboké poevropštění Španělska, nenastane dříve, dokud do Evropanů nevnutíme to naše, kořenně naše, náhradou za jejich, dokud nepošpanělíme Evropu.“²⁴

2.3 Unamuno – novelista

Romány stejně tak tomu bylo v případě esejí Unamunovým dílem intimním. Opět v nich alegoricky prostřednictvím hlavních hrdinů prezentuje i své vlastní myšlenky a zejména pocity. Jeho prozaické tvorbu lze označit termínem *osobní novela (la novela personal)*, která se na rozdíl od

²¹ UNAMUNO, Miguel de. *En torno al casticismo*. 1a. ed. Madrid: Cátedra, 2005, 310 s. ISBN 84-376-2269-7, s.128.

²² GÓMEZ-MARTÍNEZ, José Luis. *Teoría del ensayo*. Salamanca: Edic. Universidad de Salamanca, 1981., s.73.

²³ GÓMEZ-MARTÍNEZ, José Luis. *Teoría del ensayo*. Salamanca: Edic. Universidad de Salamanca, 1981., s.73.

²⁴ UNAMUNO, Miguel de. *Španělské essaye*. Vyd. 2. Překlad Zdeněk Šmíd. Brno: Vetus via, 1997, 108 s. ISBN 80-861-1800-2, s.8-9 a s.27

psychologického románu nevěnuje stavům vědomí, nýbrž je účinnou metodou poznání a má základ ve filozofickém zkoumání bytí člověka.²⁵

Proto v Unamunových románech až na drobné zmínky chybí popisy krajiny, doby či každodenního života a povahových vlastností hlavních hrdinů. Důležité jsou „pouze“ jejich myšlenky. „Myslím si, že oduševněním masa a kostí, skály, řeky, mraků, všeho viditelného, jim je dodána opravdová a osobní skutečnost a zbytek nechávám na čtenáři, ať si to představí ve své fantazii.“²⁶ V běžných románech je bytí postavy pojímáno ve smyslu k věcem, lidem a vylíčenému prostředí. Unamuno však odkrývá samotnou podstatu těchto vztahů. To, co se hlavnímu hrdinovi stane či co udělá, je tím, čím jest ona postava ve skutečnosti sama.²⁷ Ale k tomu Unamuno dodává:

„Nazřít zcela sebe sama, dosáhnout onoho kolektivního a sociálního "poznej sebe sama", ve skutečnosti není nejlepší způsobem k pochopení nás samých. Extrémní introspekce vede k vytvoření prázdnoty uvnitř vědomí. Protože stav vědomí, který by nazíral pouze sám sebe by ve skutečnost stavem vědomí nebyl, neboť by mu chyběl jakýkoli obsah. Tato navrhovaná reflexe vlastní duše je tak naprosto absurdní. Myslet bez myšlení na něco konkrétního je ničím. Sami sebe můžeme poznat pouze prostřednictvím vnějšího pozorování našich činů a vztahů. Nevíme, čeho všeho jsme schopní, dokud se o to nepokusíme a nepřekvapíme tak sami sebe tím, co bychom ani neočekávali.“²⁸

Unamunovým prvním románem je dílo *Mír ve válce (Paz en la guerra, 1897)*, ve kterém popisuje svůj zážitek z bombového útoku v Bilbao. Kniha dle názoru Ondruškové (autorky předmluvy k dílu *Miha*) poskytuje obraz života v obleženém městě, v němž se bída, hlad a pohled na mrtvá těla zemřelých generálů stávají nudnou běžností a jakýmsi druhem míru a

²⁵ MARÍAS, Julián. *Prólogo*. In: UNAMUNO, Miguel de. *Obras selectas*. 7a. ed. Madrid: Biblioteca Nueva, 1977. ISBN 84-7030-255-8., s.28 a s.37.

²⁶ „Y es que creo que dando el espíritu de la carne, del hueso, de la roca, del agua, de la nube, de todo lo demás visible, se da la verdadera e íntima realidad, dejándole al lector que la revista en su fantasía.“ UNAMUNO, Miguel de. *San Manuel Bueno, mártir ; y Tres historia más*. 10a ed. Madrid: Editorial EDAF, 1985. ISBN 84-414-0281-7., s.44.

²⁷ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997. ISBN 84-239-7412-X., s.43.

²⁸ UNAMUNO, Miguel de. *El individualismo español*. In :*Ensayos*. 7. vyd. Bernardo G. de Candamo. Madrid: Aguilar, 1970., s. 441.

jistoty.²⁹ Unamunova tvorba dále zahrnuje: příběh otce snažícího se pomoci svému synovi ve vědě - *Láska a umění výchovy (Amor y pedagogía, 1902)*; podrobnou analýzu literárních spisů Miguela de Cervantese a pokus o jejich novou interpretaci v díle *Život Dona Quijote a Sancha (Vida de Don Quijote y Sancha, 1905)*, metafyzický román *Mlha (Niebla, 1914)*, převyprávění biblické povídky o Kainovi a Ábelovi ve spise *Ábel Sánchez: příběh vášně (Ábel Sánchez: una historia de pasión, 1917)*, vypravování o dokazování lásky penězi v novele *Celý muž (Nada menos que todo un hombre, 1920)* či příběh pochybujícího kněze v románu *Svatý Manuel Dobrotivý, mučedník (San Manuel Bueno, mártir, 1933)*.³⁰

2.4 Unamuno – básník

Unamuno se svou poetickou tvorbou začíná později, zhruba ve věku 35 let, v roce 1907 vychází jeho první básnická sbírka *Poesías* a od té doby se rozvíjí až do posledního roku autorova života, sbírka závěrečná nazvaná *Cancionero - nebudovaný, nesouvislý „básnický deník“* vycházející až roku 1953, sedmnáct let po Unamunově smrti.³¹ Dále pak vychází *Růženec lyrických sonetů (Rosario de sonetos líricos, 1911)*, *Z Fuerteventury do Paříže (De Fuerteventura a París, 1911)* či *Velazquezův Kristus (El Cristo de Velázquez, 1920)*.

Poezie je pro Unamuna nejlepším prostředkem pro vyjádření myšlenek a pocitů. Jak sám tvrdil: „Ani za filozofa, myslitele, vzdělance či filologa se nepovažuji; domnívám se býti dobrým profesorem a pociťujícím člověkem či básníkem.“³² Pro Unamuna se tak dokonce ujalo označení „básnický profesor“ (*el poeta catedrático*).³³ Unamunova poezie nebyla během jeho života dostatečně oceněna, žádná z jeho sbírek se nedočkala opakovaného vydání. Pravděpodobně to bylo způsobeno tím, že v jeho době byla společnost oslovena díly Verlaina či Mallarmého a básníky, kteří tento

²⁹ ONDRUŠKOVÁ, Alena. Unamuno, portrétová zkratka. In: UNAMUNO, Miguel de. *Mlha*. Praha: ODEON, 1971, s.22.

³⁰ HAUSER, Michael. Předmluva. In: UNAMUNO, Miguel de. *Svatý Manuel Dobrotivý, mučedník*. 1. vyd. Překlad Martina Slavinská. Brno: L. Marek, 1999., 79 s. ISBN 80-862-6301-0., s.6.

³¹ ONDRUŠKOVÁ, Alena. Unamuno, portrétová zkratka. In: UNAMUNO, Miguel de. *Mlha*. Praha: ODEON, 1971, s.18.

³² „Ni de filósofo, ni de pensador, ni de erudito, ni de filólogo me precio; sólo presumo de ser un buen catedrático y un sentidor o poeta.“ ORTEGA Y GASSET, José a UNAMUNO, Miguel de. *Epistolario completo Ortega-Unamuno*. Madrid: El Arquero, 1987., 191 s. ISBN 84-376-0719-1., s.104.

³³ MARÍAS, Julián. La pervivencia de Unamuno. In: *Cuenta y razón*. Nr.25, 1986., s. 9-27.

styl rozvíjeli, zatímco Unamuno nacházel inspiraci v dílech Tennysona, Carducciho, Miltona a Danteho.³⁴ Když byl roku 1924 vykázán na ostrov Fuerteventura, vzal si s sebou kopii Nového zákona v řečtině, Dantovu Božskou komedii a několik sbírek italského básníka Leopardiho.³⁵ Určitá "staromódnost" objevující se v jeho poezii tak může být připsána právě těmto jeho osobním preferencím a odporu k literárním trendům.³⁶

Unamuno, chtěl nejen čtenáře vytrhnout z letargie a donutit jej tak přemýšlet o různých věcech, ale poezií chtěl vyjádřit své nejniternější pocity. A to je pro Unamuna důležitější než samotná forma básně (rýmy, tempo či nějaké obecné vzorce básně).³⁷ Unamuno usiloval o to, aby se ve vědě a umění *pocity myslely a myšlení cítilo*, a to vše v naprosté jednotě.³⁸ A vyžadoval to i po poezii. Jak ale Marías (1914-2005, španělský esejista a filozof) uvádí, neznamena to, že by Unamunova poezie byla jen myšlenkami, které by se stejně tak dobře daly vyjádřit v próze.³⁹

Zamysli se nad pocitem, pociť myšlenku,

ať tvé zpěvy mají hnízda v zemi

a ať cestou do nebe

v mracích se ztratí.

Přemýšlení je, o tom nepochybuji, pocitem.

Čistý pocit ?

³⁴ YOUNG, Howard T. *The victorious expression: a study of four contemporary Spanish poets: Miguel de Unamuno. Antonio Machado. Juan Ramón Jiménez. Federico García Lorca.* London: University of Wisconsin Press, 1966., s.5.

³⁵ BLANCO, Manuel García. *Don Miguel de Unamuno y sus poesías: estudio y antología de poemas inéditos o no incluidos en sus libros.* Salamanca: Ed. Universidad, 1954., s.5.

³⁶ YOUNG, Howard T. *The victorious expression: a study of four contemporary Spanish poets: Miguel de Unamuno. Antonio Machado. Juan Ramón Jiménez. Federico García Lorca.* London: University of Wisconsin Press, 1966., s.5.

³⁷ YOUNG, Howard T. *The victorious expression: a study of four contemporary Spanish poets: Miguel de Unamuno. Antonio Machado. Juan Ramón Jiménez. Federico García Lorca.* London: University of Wisconsin Press, 1966., s.5.

³⁸ „Aspiro a la fusión de la ciencia y el arte, del pensar y del sentir, a pensar el sentimiento ya sentir el pensamiento, y esto en unidad“ Unamuno In: BLANCO, Manuel García. *Don Miguel de Unamuno y sus poesías: estudio y antología de poemas inéditos o no incluidos en sus libros.* Reproducción facsimilar. Salamanca: Ed. Universidad, 1997. ISBN 978-847-4819-137, s.17.

³⁹ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno.* 3. ed. Madrid: Espasa, 1997. ISBN 84-239-7412-X.,s.130.

*Kdo, v něj věří,
nedostane se nikdy k prameni života.
Nezapomeň, že není nic krásnějšího
než prostá myšlenka.*

*Ne duše se vtěluje do masa, měj na paměti,
ne forma dává myšlenku básníkovi
nýbrž duše se skrze maso nalézá
skrze formu nalezne se myšlenka.⁴⁰*

(báseň *Credo Poético* ze sbírky *Poesías*, překlad T. Homulková)

Pro Unamuna je básník pozorovatelem, který se svou citlivostí čelí tajemství života. Básník je prostředníkem mezi fyzickým světem a světem smysly neuchopitelným, je září, která osvětluje cestu k transcendentní realitě, zárodkem, jenž klíčí uvnitř vědomí každého člověka.⁴¹

*Představ si, či sni, ty, duše má
-fantazie je tvou věčnou podstatou-
toho, co nebylo se svými představami,
učiň se šťastnou,
to je život a zbytek jen smrt.⁴²*

(z básně *En estas tardes pardas*, ze sbírky *Rimas de dentro*, překlad: T. Homulková)

⁴⁰ UNAMUNO, Miguel de. *Credo Poético*. In: *Obras selectas*. 7a. ed. Madrid: Biblioteca Nueva, 1977. ISBN 84-7030-255-8., s.1033.

⁴¹ CELMA VALERO, María Pilar. "Miguel de Unamuno, poeta simbolista". In: *Anales de Literatura Española*. N. 15 (2002), s. 93-107.

⁴² UNAMUNO, Miguel de. *En estas tardes pardas*. In: *Obras completas*. Madrid: Biblioteca Castro, 2008. ISBN 84-964-5258-1., s.209

Právě umění skýtá vhodné prostředí k projevení této fantazie, intuice, vzpomínek či snů. To, co básník činí, je propojení mezi dvěma světy, materiálním a duchovním.⁴³

3 UNAMUNO – FILOZOF

Samotné označení Miguela de Unamuna za filozofa může být sporné, neboť on sám se za filozofa příliš nepovažoval. Považoval se za pociťující člověka, který prezentoval jednotlivé své myšlenky, pocity, ale zejména také své bolesti, úzkosti a zoufalství. Proto nevytváří nějaký nový či alespoň ucelený filozofický systém, ale „pouze“ nabízí tyto své pocity a postřehy jako možná řešení určitých problémů. Vůči filozofickým systémům si zachovával spíše odstup, i když byl dobře obeznámen jak s filozofií minulosti, tak s filozofií moderní. Jen k několika málo filozofům však našel vřelejší vztah.⁴⁴ Bez nároků na ocenění se spíše stále znovu pouštěl do projasňování toho, co pojal jako základní lidský úděl. Jestliže ve svých esejích cituje filozofy, je to jen proto, aby se lépe zhostil svého velkého tématu.⁴⁵

Unamuno může být označen za Kierkegaardova nástupce a za předchůdce francouzských existencialistů, jmenovitě Sartreho a Camuse. Unamuno se ve svém filozofickém myšlení inspiroval především literaturou, všemi druhy literatury, a zvláště pak antickou tragédií, biblí, církevními otcí a křesťanskými mystiky. Jeho největším *oblíbencem* byl dánský filozof Søren Kierkegaard, kvůli němuž se Unamuno naučil i jeho rodný jazyk a často jej ve svém díle označoval za svého *bratra (el hermano Kierkegaard)*⁴⁶ Krom tohoto myslitele byl Unamuno ovlivněn i dalšími autory, se kterými cítil osobní a křesťanskou spřízněnost, mezi takové patří například: Svatý Augustin, Pascal, Rousseau, Svatá Tereza či Svatý Pavel. Zaujal jej i Kant, Schopenhauer, Hegel, Nietzsche či protestantští teologové Schleimacher a

⁴³ CELMA VALERO, María Pilar. "Miguel de Unamuno, poeta simbolista". In: *Anales de Literatura Española*. N. 15 (2002). ISSN 0212-5889, s. 93-107.

⁴⁴ HAUSER, Michael. *Předmluva k dílu Svatý Manuel Dobrotivý, mučedník*. In: UNAMUNO, Miguel de. *Svatý Manuel Dobrotivý, mučedník*. 1. vyd. Překlad Martina Slavinská. Brno: L. Marek, 1999, 79 s. ISBN 80-862-6301-0, s. 6-7.

⁴⁵ HAUSER, Michael. *Předmluva k dílu Svatý Manuel Dobrotivý, mučedník*. In: UNAMUNO, Miguel de. *Svatý Manuel Dobrotivý, mučedník*. 1. vyd. Překlad Martina Slavinská. Brno: L. Marek, 1999, 79 s. ISBN 80-862-6301-0, s. 6-7.

⁴⁶ Vyskytuje se v Unamunově díle *Tragický pocit života v lidech a v národech*. Praha: Symposion, 1927 například na s. 85 „Slyšme bratra Kierkegaard“ či s. 87 „Nemyslím si, že by bratr Kierkegaard“ a v mnohých dalších odstavcích.

Luter. Naopak neinklinoval k učení Aristotela, Tomáše Akvinského, Descarta, Suarezze, Leibnize či Hegela.⁴⁷

Miguela de Unamuna lze zařadit do několika filozofických směrů. Jednak do existencialismu (či jako předchůdce existencialismu, jak bylo uvedeno výše), neboť jako hlavní předmět své filozofie pojímá člověka a zaměřuje se na jeho pocity utrpení, vnitřní úzkosti, zoufalství a uvědomění si nevyhnutelnosti smrti. Tento rys je patrný i v beletrii tohoto španělského autora, neboť tématem jeho románů jsou vždy intimní životy hlavních hrdinů a s tím související jejich emoce.

Dále pak může být Unamunovo myšlení označeno jako iracionalistické, neboť rozum pro tohoto filozofa nedisponuje dostatečnou schopností pro poznání lidského života, zejména nedokáže vysvětlit touhu po nesmrtelnosti a ani ji tak člověku zaručit. Proto Unamuno nachází oporu ve víře a naději, tj. iracionalismu.

Do jisté míry jsou v jeho filozofii patrné i rysy voluntarismu (zejména Schopenhauerovým – nemožnost rozumového poznání, soucit jako zdroj mravnosti).

Opomenuto by nemělo být ani Unamunovo náboženské myšlení, jehož interpretace není jednoznačná. Jeho pojetí Boha a náboženství je originální, necítí se býti ani deistou ani panteistou, ale vytváří si o Bohu svou vlastní představu a svou víru paradoxně zakládá na pochybnosti.

Závěrem lze říci, že by Unamuno s těmito tvrzení pravděpodobně nesouhlasil, neboť odmítal jakékoli „škatulkování“ a zařazování do filozofických systémů. A dělal všechno možné proto, aby tomu zabránil. Pokud se však někdo o to pokusil, snažil se mu to alespoň co nejvíce znepříjemnit. Navíc si vyhrazoval právo mýlit se a chybovat; právo na změnu svých životních postojů a teorií, které podporoval i právo na odmítnutí všeho dalšího ostatního.⁴⁸

⁴⁷ CANCELA, Gilberto. *El sentimiento religioso de Unamuno*. New York: Playor, 1972, s.27.

⁴⁸ LAFUENTE, María Avelina Cecilia. *Antropología filosófica de Miguel de Unamuno*. Universidad de Sevilla, 1983, s.34.

„Žít všemi těmi myšlenky, jež mě obklopují, na to aspiruji. Vysát z nich šťávu, vyždímat je a pak pryč s nimi! Chci být svým pánem, ne otrokem.“⁴⁹

3.1 Předmět Unamunovy filozofie – člověk z masa a kostí

Jak Unamuno píše ve svém díle *Tragický pocit život v lidech a národech* předmětem veškeré filozofie by měl být „člověk z masa a kostí“ (*el hombre de carne y hueso*).⁵⁰ Pod tímto pojmem Unamuno rozumí konkrétního člověka, který se rodí, trpí, a umírá – především umírá (*el que nace, sufre y muere -sobre todo muere*).⁵¹ Unamuno se vymezuje vůči abstraktnímu pojmu člověk či lidstvo jako takovému, neboť dle něho pod tímto pojmem ve skutečnosti neexistuje vůbec nic. Existují pouze konkrétní lidé, určitého pohlaví, s určitými vlastnostmi (vzhledovými i povahovými), a právě tito konkrétní lidé jsou předmětem Unamunovy filozofie. Unamuno klade důraz na tzv. vnitřní život člověka (*la íntima biografía*), tj. jeho intimní pocity a jejich vyjádření. A tento vnitřní život by dle Unamuna měl být zohledněn u všech filozofů.

Pro Unamuna je filozofie osobním výplodem člověka a každý filozof je člověk z masa a kostí. Nepřejímá tak ucelené systémy či směry a sám odmítá být do nějakého řazen. Pro Unamuno existuje pouze konkrétní filozofie určitého člověka, a ne obecné pojmy. „Filosof činí to, oč usiluje, nejen rozumem, ale také vůlí, citem, masem i krví, celou duší a celým tělem. Filosofuje člověk.“⁵² Filozofie dle Unamuno vyplývá právě z tohoto osobního pocitu člověka, neboť jak Unamuno tvrdí: „Člověk je prý tvor rozumový. Nevím, proč se neříká, že je tvor afektivní, citový. Jeho cit ho odlišuje možná od ostatních tvorů více než jeho rozum.“⁵³

⁴⁹ *Vivir todas las ideas para con ellas enriquecerme yo[...]* es á lo que aspiro ¡Luego que les saco el jugo[...]; las estrujo, y fuera con ellas! Quiero ser su dueño, no su esclavo. UNAMUNO, Miguel de. La ideocracia. In: *Ensayos*. 7. vyd. Bernardo G. de Candamo. Madrid: Aguilar, 1970., s.251.

⁵⁰ Někdy překládáno i jako „člověk z masa a krve“. UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 11.

⁵¹ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 11.

⁵² UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 29.

⁵³ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 12.

Co člověka z masa kostí činí tím jediným a žádným jiným, je jeho princip jednoty (*el principio de unidad*) a kontinuity (*el principio de continuidad*).⁵⁴

Princip jednoty tak činí především v prostoru prostřednictvím těla a potom v jednání a cíli. „Člověk je v jistém smyslu tím více člověkem, čím jednotnější je jeho konání.“⁵⁵ A porušení této jednoty tím, že by člověk chtěl být někým jiným, je pro Unamuna nepředstavitelné. „Dovedu pochopit, přeje-li si někdo mít něčí peníze nebo vědomosti, ale chtít býti jiným, to je mi nepochopitelné, to znamená nechtít být již tím, čím jsem, tj. nebýt ničím. A nic se mi nezdá tak strašného jako nicota.“⁵⁶

Druhým principem je princip kontinuity v čase. Lidské tělo se časem mění, ale individuální paměť a vědomí člověku zůstávají a jsou tak základem jeho života. „Žijeme ve vzpomínce a vzpomínkou, a náš duševní život je v základě vzato jen úsilí vzpomínky o setrvání, o buzení nadějí, úsilí minulosti o to, aby se stala budoucností.“⁵⁷

A právě na základě těchto dvou principů se utváří lidský život. Člověk chce zůstat tím, kým je (princip jednoty) a přetrvat tak navždy (princip kontinuity).

3.2 Základní potřeba člověka z masa a kostí – touha po nesmrtelnosti

Otázka po nesmrtelnosti člověka se ve filozofii (a nejen v ní) vyskytuje už dlouho. Již v mýtech se objevují první interpretace světa, života člověka a s tím souvisejícími pojmy smrti a nesmrtelnosti. Snad nejznámějším takovým mýtem je *Epos o Gilgamešovi*, příběh sumerského krále hledajícího nesmrtelnost. Již tomto díle se objevuje nemožnost překročení hranic a nutnost smíření se člověka s vlastním (smrtelným) osudem.

⁵⁴ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 16.

⁵⁵ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 16.

⁵⁶ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 17.

⁵⁷ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 16.

„Kam běžíš, Gilgameši? Život, který hledáš, nenajdeš! Když bohové stvořili lidi, dali lidem jako jejich podíl smrt, život si vzali do vlastních rukou. Ty, Gilgameši, naplň si žaludek, raduj se ve dne i v noci! Denně můžeš pořádat slavnosti, tančit a hrát si ve dne i v noci! – to je počínání lidí.“⁵⁸

S jistou nadsázkou lze v Gilgamešově hledání nesmrtnosti spatřit i samotného Miguela de Unamuna. Stejně jako Gilgameš se tento španělský filozof odmítal smířit se svou smrtelností a hledal možné způsoby přetrvání. Pro Unamuna je otázka nesmrtnosti „ten jediný opravdový problém života, který tkví nejhluběji v našem nitru, problém našeho individuálního a osobního osudu.“⁵⁹ Touha po nesmrtnosti (*el hambre de inmortalidad*) je pro Unamuna nejdůležitějším aspektem lidského života a základní potřebou.

Unamuno v tomto svém hledání rozlišuje dva pudy: instinkt uchování a pud přetrvání. Velkou inspirací pro toto pojetí byl Unamunovi Spinozova se svým výrokem „Každá věc, pokud je sama v sobě, snaží se setrvat ve svém bytí.“⁶⁰ Vybraná Spinozova tvrzení si Unamuno oblíbil i vzhledem ke způsobu jejich vyjádření daným autorem. Žádná jiná filozofická nauka nebyla pro Unamuna tak slučitelná s jeho vlastním myšlením, tak hluboká a upřímná, právě jako učení tohoto nizozemského autora, jehož *Etika* vyjadřuje muka a onu bolestnou touhu po nesmrtnosti.⁶¹ Právě toto zapojení pocitů do filozofického myšlení dokázal Unamuno ocenit. A tím lépe, jednalo-li se o pocity tragické: například bolesti (*la agónia*), utrpení (*el sufrimiento*) či bezvýchodnosti (*la desesperación*).

Prvním typem je instinkt uchování (*el instinto de perseveración*), kvůli němuž si bytosti obstarávají potravu a brání se nebezpečí. Bojují proti smrti, ale neusilují o nesmrtnost. Tento instinkt se tak vztahuje pouze k současnému životu a zcela opomíjí život posmrtný. Proto je tento instinkt společný jak člověku, tak zvířatům.⁶² Toto tvrzení však platí pouze pod podmínku, že považujeme zvířata za stvoření neuvědomující si svou vlastní

⁵⁸ *Epos o Gilgamešovi*, tab. 10, col. 3, verš 1. a 2. (In: *Epos o Gilgamešovi ; [z asyrsko-babylonských tabulek a ze sumerských epických básní přeložil Lubor Matouš]*. Vyd. 4., v Mladé frontě 2. Praha: Mladá fronta, 1997, 148 s. ISBN 80-204-0281-0., s.70.)

⁵⁹ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 13.

⁶⁰ SPINOZA, Benedictus de a [z latinského originálu přeložil Karel HUBKA]. *Etika*. 2. vyd. Praha: Dybbuk, 2004. ISBN 978-808-6862-026., s.114.

⁶¹ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. Madrid: Espasa-Calpe, 1971., s.199.

⁶² MARCOS, Manuel Suances. *Historia de la filosofía española contemporánea*. Madrid: SINTESIS EDITORIAL, 2010. ISBN 978-84-9756-972-9., s. 227.

existenci či jim nepřisoudíme myšlení natolik rozvinuté, že by se mohla svým vědomím dále zabývat.

Druhým je pud po přetrvání (*el conato de perduración*) projevující se již zmíněnou touhou po nesmrtelnosti. Jistým východiskem pro vysvětlení touhy po nesmrtelnosti je tak Unamunovi původ poznání. Uvádí, že v ráji bylo Adamovi a Evě vše dovoleno, avšak kromě dosažení vědění. „Svedeni tak hadem, který je Kristu vzorem chytrosti, okusili ovoce ze stromu poznání dobra a zla a tak byli podrobni všem nemocem i té, která je korunou a dovršením jejich, totiž smrti, a také práci a pokroku. A tak se stalo, že zvědavost ženy Evy se stala příčinou pádu a vykoupení, která nás přivedlo na cestu k Bohu a pomohlo nám dospět k Němu a býti v Něm. Touha po vědění, to, co podle Genese svedlo naší první matku k hříchu, je tak původem vědy.“⁶³ Unamuno sice tvrdí, že touha po poznání měla za následek vyhnání Adama a Evy z ráje, ale to neznamená, že by odmítal vědění jako takové. Unamuno rozlišuje mezi dvěma typy poznání. Prvním druhem je touha po poznání z lásky k vědění samotnému (*el deseo de conocer por amor al conocimiento mismo*) a druhým potřeba vědění nezbytná pro život (*la necesidad de conocer para vivir*). Poznání nezbytné pro život Unamuno označuje jako nevědomé (*conocimiento inconciente*), neboť je člověku společné i se zvířaty a teprve z něho se vytváří tzv. reflexivní poznání (*el conocer reflexivo*) neboli poznávání přímo z poznaného (*el conocer del conocer mismo*).⁶⁴

Na základě tohoto rozdělení se Unamuno táže, co je pro člověka skutečně nezbytným poznání. Dochází k závěru, že člověk chce získat vědomosti o tomto světě jen proto, aby na základě nich dokázal vysvětlit svůj vlastní život a přiblížit se tak k poznání smrti.⁶⁵ „Proč chci vědět, odkud přicházím a kam jdu, odkud pochází a kam spěje vše, co mne obklopuje, a co to vše znamená? Protože nechci umřít nadobro a chci vědět, musím-li umřít definitivně nebo ne. A nezemru-li, co ze mne bude?“⁶⁶

Jak uvádí Julián Marías (1914-2005, španělský esejista a filozof), jedná se tak pouze a výlučně o problém člověka, lidské bytosti a jejího

⁶³ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 23 a s.24.

⁶⁴ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 24.

⁶⁵ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 33.

přetrvání.⁶⁷ Ale jak tvrdí Ondrušková (autorka předmluvy k dílu *Mlha*) nejedná se tak zcela o problém ve smyslu úkolu, následného rozboru a nalezení možných řešení.⁶⁸ Je to spíše úzkost, osobní trýzeň a tedy i osobní potřeba.⁶⁹ I zde tak je tak znatelný charakteristický rys Unamunovy filozofie, tj. vyjádření jeho vlastních pocitů, zejména těch tragických, namísto vytvoření nějakého uceleného systému myšlenek.

„Nechci zemřít, ne, nechci to a nechci to ani chtít; chci žiti stále, a právě proto mě mučí problém trvání mé duše, mé vlastní duše.“

Nejhorší variantou pro tohoto španělského myslitele je ta, že po smrti není nic. Tato představa nicoty je pro Unamuna úzkostnou a nesnesitelnou.⁷⁰ Děsí se myšlenky, že bude odloučen od svého těla, ale ještě více jej děsí, že zanikne i jeho vědomí.⁷¹

Jak Unamuno uvádí, pro člověka je možné si představit smrt svého těla, která je i racionálními důkazy podložena, nikoli však duše.

„Pokus se čtenáři, představit si v bdělém stavu, jaký je stav tvé duše v hlubokém spánku, pokus se naplnit své vědomí představou o nevědomí. Úsilí o pochopení toho budí v nás nejhroznější závrať. Nemůžeme si představit sebe jako neexistující.“⁷²

Neboť *představit si* znamená „člověk si představuje“, je to čin konkrétní osoby disponující vědomím.⁷³ Tím stejným vědomím, kterým je existence jeho osoby potvrzována. Popřel by-li tak člověk existenci tohoto vědomí, popřel by i existenci sám sebe.⁷⁴ Představa neexistence svého vlastního vědomí je tak procesem kontradiktorickým.

Unamuno se nedokáže s představou zániku sebe sama, především svého ducha, smířit, potřebuje přetrvání svého osobního vědomí.

⁶⁶ UNAMUNO, Miguel de *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 33.

⁶⁷ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.25.

⁶⁸ ONDRUŠKOVÁ, Alena. Unamuno, portrétová zkratka. In : UNAMUNO, Miguel de. *Mlha*. Praha: Odeon, 1971, s.9.

⁶⁹ ONDRUŠKOVÁ, Alena. Unamuno, portrétová zkratka. In : UNAMUNO, Miguel de. *Mlha*. Praha: Odeon, 1971, s.9.

⁷⁰ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.25.

⁷¹ UNAMUNO, Miguel de *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 41.

⁷² UNAMUNO, Miguel de *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 36.

⁷³ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.200.

⁷⁴ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.200.

„Bez nesmrtelnosti své duše, bez víry v ní nemohu žít a pochybnost a nevíra v její dosažení mne bolestně mučí.“⁷⁵

3.3 Formy přetrvání

Obecně vzato, v dějinách filozofie se vyskytují dvě základní pojetí nesmrtelnosti. První sestává z toho, že člověk zcela nezemře, přetrvává určitá jeho část. Druhé souvisí s jevem zmrtnýchvstání objevujícím se již v řecké a římské mytologii, později v křesťanské nauce.

První varianta tak zahrnuje smrt těla a uchování duše, v případě druhém se jedná o kompletní obnovení života dané osoby, která se navrácí zpět do svého těla.⁷⁶

Unamunovi byly tyto dvě koncepce dobře známy, a jak již bylo výše uvedeno, upřednostňuje nesmrtelnost své duše před zachováním těla. „Hrozím se myšlenky, že budu nucen odloučit se jednou od svého těla; hrozím se ještě více představy, že budu nucen odloučiti se od všeho, co je ve mně hmotného a smyslového, od vší substance.“⁷⁷

V předchozí kapitole bylo uvedeno, proč je pro Unamuna touha po nesmrtelnosti tak důležitá a odkud pramení. Je ale dle tohoto španělské filozofa možné nesmrtelnost získat?

Unamuno ve svém díle *Tragický pocit života v lidech a národech* přináší možné způsoby dosažení nesmrtelnosti, které ale vzápětí odmítá jako nedostačující pro uspokojení této touhy.

Prvním takovým způsobem přetrvání člověka je prostřednictvím plození dětí, ve kterých se ať už geneticky či výchovou odráží i jednotlivé vlastnosti rodičů. Ale pro Unamuna je tento způsob pouze neplodnou obětí.

Druhým způsobem je přetrvání prostřednictvím umělecké tvorby. Právě na tomto pojetí Unamuno dokládá intenzivnost touhy po nesmrtelnosti. „Každý, kdo vám praví, že píše, maluje, sochaří nebo zpívá

⁷⁵ UNAMUNO, Miguel de. *Španělské eseje*, s. 23.

⁷⁶ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.203

⁷⁷ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 24.

pro svou vlastní radost, lže, jestliže veřejně ukazuje, co činí. Je-li *Napodobení Krista* anonymní, je to proto, že jeho autor, hledaje věčnost své duše, nedbal o věčnost svého jména.⁷⁸ To dává Marías (1914-2005, španělský esejista a filozof) do souvislosti s myšlenkou, že ve středověku žil člověk hluboce ponořen ve víru v posmrtný život, známky intelektuální či umělecké originality se téměř nevyskytují a mnoho děl tohoto období je tak anonymních či pocházejí z kolektivní tvorby.⁷⁹ Naopak je tomu dle Maríase v renesanci, kdy se navrácí ona touha po slávě a potřeba spojit své jméno s určitou prací, ať už je jakákoli.⁸⁰ K tomu Marías tvrdí, že v současné době je tato touha na samotném vrcholu, neboť anonymních děl existuje minimum, respektive žádná, zatímco paradoxně do dnešního dne není známo, kdo je autorem *Písně o Cidovi* či kdo projektoval některé významné katedrály.⁸¹

Unamuno k této touze po přetrvání prostřednictvím vytvoření vlastního díla dodává, že člověk tak vehementně obhajuje svůj vynález, výtvar, svou teorii, že již vůbec nehledí toho, zakládá-li se vůbec na pravdě. „Není mezi nimi ani jednoho, který dospěv k poznání pravdy a lži by nedal přednost lži, kterou sám našel, před pravdou, kterou objevil někdo jiný. Kde je filosof, který by pro svou vlastní slávu neoklamal lidský rod?“⁸²

Krom toho Unamuno marnivost a ješitnost shledává převrácením prostředků a cílů. Chamtivec, považuje za cíl peníze, které jsou pouhým prostředkem a nedá na ně dopustit, stejně jako ješitný člověk na svůj vzhled. Činí tak kvůli věcem samotným, ne pro stopu a otisk reality.⁸³

„Je nám nezbytně třeba, aby nás ostatní lidé pokládali za lepší než jsou oni sami; a na tom pak budujeme svou víru ve vlastní život posmrtný nebo alespoň posmrtnou slávu.“⁸⁴ Podobně interpretuje Unamuno i závist, která je pro něj touhou člověka po hodnotách, jež vlastní někdo jiný. Je hladem osoby, která závidí a žálí na vlastnosti a statky jiných tím, že snižuje sebe sama a svou pověst.⁸⁵ „Závist, která byla příčinou zločinu, jímž začínají lidské dějiny: zavraždění Ábela jeho bratrem Kainem. Nebyl to boj o

⁷⁸ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 46.

⁷⁹ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.204.

⁸⁰ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.204.

⁸¹ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.204.

⁸² UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 46.

⁸³ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 46.

⁸⁴ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 46.

chléb, byl to boj o posmrtný život v Bohu, v paměti Boží. Závist je tisíckrát horší než hlad, protože je to hlad duchovní.“⁸⁶

Unamuno zdůrazňuje především negativní charakter těchto vášní. „Pýcha! Páchnoucí pýcha! Pýchou je, chci-li si uchovat nezapomenutelné jméno? To není pýcha, ale strach z nicoty. Chceme býtí takoví celí, chceme v tom vidět jedinou záchranou před nicotou. Chceme zachránit vzpomínku na sebe. Jak dlouho potrvá? Nejvýše tak dlouho, dokud potrvá lidský rod. A kdybychom zachránili svou vzpomínku v Bohu?“⁸⁷

Dle Maríase (1914-2005, španělský esejista a filozof) tak pro Unamuna jediným autentickým přetrváním schopným uspokojit touhu člověka po nesmrtelnosti a utiřit jej v naději, je věčný život tak, jak jej pojímá katolicismus: garantovaný Bohem, ilustrovaný ve zmrtvýchvstání Krista a zaručuje tak nesmrtelnost duše a možnost vzkříšení těla jednoho dne.⁸⁸ Ostatní formy jsou tak dle Maríase pro Unamuna pouhými náhražkami, které člověk hledá v temnotě, když mu chybí pevná víra.⁸⁹ Unamuno k tomu již jen dodává: „Žízeň po životě věčném mnozí, zvláště lidé prostí, ukájejí ze zřídla náboženské víry; ale není všem dáno, aby z něho pili. Institucí, jejímž prvním úkolem je chránit onu víru v osobní nesmrtelnost duše je katolicismus.“⁹⁰

3.4 Vznik tragického pocitu

Unamuno shledává, že rozumově není možné dokázat nesmrtelnost, nýbrž pouze smrtelnost člověka. Nesmrtelnost duše dle Unamuna mohou zachránit pouze soustavy dualistické a rozum, jak Unamuno tvrdí, je monistický. „Neboť úkolem rozumu je chápat a vysvětlovat vesmír a k jeho pochopení a vysvětlení nikterak není třeba duše jakožto substance nezničitelné.“⁹¹

⁸⁵ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.204.

⁸⁶ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 48.

⁸⁷ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 49.

⁸⁸ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.204.

⁸⁹ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.204

⁹⁰ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 49

⁹¹ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 49

Unamuno se, jak uvádí Marías (1914-2005, španělský esejist a filozof), ve svém filozofickém pojetí rozumu inspiroval převážně koncepcemi dvou následujících filozofů: W. Jamese a Bergsona.⁹² William James díky pragmatickému smyslu sloučil víru a rozum, jinými slovy víru a vědění, potvrdil, že pravdivé je pro život užitečné.⁹³ O něco později, Bergson rozlišuje dva druhy poznání: prvním je konceptuální myšlení, inteligence, rozum a druhým instinkt, který vede přímo k člověku. První slouží k poznání fyzického světa a matematických objektů, zatímco druhé k poznání biologického života.⁹⁴ Zatímco konceptuální myšlení je zachyceno a omezeno časem, instinktivní vědění je individuální a věčné. Proto, pokud se rozum snaží zachytit a zevšeobecnit rozum, zabíjí jej.⁹⁵

Na základě těchto a dalších stanovisek dospívá Unamuno k závěru, že rozum je nepřitelem života (*el enigma de la vida*). Ze své podstaty, rozum má tendenci kvantifikovat a znehybňovat věci, aby je dokázal vysvětlit a použít.⁹⁶ Neboli, jak dále tvrdí Unamuno: „Mysl hledá smrt, protože život jí uniká. Chceme-li něco pochopiti, musíme to ve své mysli uhnísti, zabít. Chceme-li analyzovat nějaké tělo, musíme jej zničit.“⁹⁷ Předmětem rozumového uvažování jsou tak dle autora Marcosa (profesora moderního filozofického myšlení na Universidad Nacional de Educación a Distancia v Madridu, autora publikace *Historia de la filosofía española contemporánea*) pro Unamuna pouze materiální věci a jejich odnože.⁹⁸ A proces vnímání tak není přizpůsobení se objektu dané věci, nýbrž přizpůsobení se reality potřebám objektu. Proto původním aktem rozumu je vytváření materiálních i duševních nástrojů (konceptů) pro vypořádání se s realitou.⁹⁹ Ale tyto koncepty, jak dále Marcos uvádí, se netýkají věcí samotných, nýbrž pouze toho, k čemu slouží.¹⁰⁰ Takové poznání, je ale pro Unamuna relativní a

⁹² MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.26.

⁹³ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.26.

⁹⁴ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.27.

⁹⁵ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.27.

⁹⁶ MARCOS, Manuel Suances. *Historia de la filosofía española contemporánea*. Madrid: SINTESIS EDITORIAL, 2010. ISBN 978-84-9756-972-9., s. 229.

⁹⁷ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 71

⁹⁸ MARCOS, Manuel Suances. *Historia de la filosofía española contemporánea*. Madrid: SINTESIS EDITORIAL, 2010. ISBN 978-84-9756-972-9., s. 229.

⁹⁹ MARCOS, Manuel Suances. *Historia de la filosofía española contemporánea*. Madrid: SINTESIS EDITORIAL, 2010. ISBN 978-84-9756-972-9., s. 229.

¹⁰⁰ MARCOS, Manuel Suances. *Historia de la filosofía española contemporánea*. Madrid: SINTESIS EDITORIAL, 2010. ISBN 978-84-9756-972-9., s. 229.

symbolické, neboť nevede k pravé podstatě věcí, nýbrž pouze k praktickému účelu.¹⁰¹

„Rozumové není skutečné, leč relativní; rozum se spokojuje s tím, že uvádí ve vzájemný vztah prvky iracionální. Matematika je jediná věda dokonalá, pokud počítá, odčítá, násobí a dělí čísla, ale ne věci skutečné a hmotné, tj. pokud zůstává vědou nejvíce formální. Kdo dovede vypočítat třetí odmocninu této olše?“¹⁰²

Na základě těchto stanovisek tak Unamuno odmítá racionalismus, neboť dle jeho názoru neposkytuje dostatečné poznání skutečné reality. Rozum, je pro Unamuna nástrojem stvořeným pro ochranu života, nikoli pro jeho pochopení.¹⁰³

„Jisto jest, že někteří lidé tvrdí, že rozum jim stačí, a radí nám, abychom přestali chtít proniknout neproniknutelným. Ale o těch, kteří říkají, že jim není třeba nijaké víry v osobní život věčný, aby našli potřebné pohnutky k práci a podněty k životu, nevím, co si myslit.“¹⁰⁴

Rozum je tak pro Unamuna pouze povrchoým prostředkem, který neproniká dovnitř a nedokáže tak vysvětlit skutečnou lidskou podstatu. „Nač je ti, dovedeš-li definovat štěstí, nedosáhneš-li tím toho abys šťasten byl?“¹⁰⁵, táže se Unamuno citátem Tomáše Kempenského.

Zcela pak rozum v Unamunově filozofii selhává při vysvětlení touhy po nesmrtelnosti. Unamuno nehovoří o poznávacích schopnostech jednotlivce, nýbrž o všem, co nemůže být rozumem pochopeno.¹⁰⁶ K překročení těchto mezí tak Unamunovi poskytuje oporu iracionalismus. Tento španělský myslitel uznává, že rozum nelze zcela popřít, ale zároveň pro něj není dostačujícím prostředkem pro skutečné poznání života a člověka.

¹⁰¹ MARCOS, Manuel Suances. *Historia de la filosofía española contemporánea*. Madrid: SINTESIS EDITORIAL, 2010. ISBN 978-84-9756-972-9., s. 229.

¹⁰² UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 66.

¹⁰³ MARCOS, Manuel Suances.. *Historia de la filosofía española contemporánea*. Madrid: SINTESIS EDITORIAL, 2010. ISBN 978-84-9756-972-9., s. 229.

¹⁰⁴ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 80.

¹⁰⁵ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 79.

¹⁰⁶ MARIÁS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.27.

„Věda může ukojit naše vzrůstající potřeby logické a myšlenkové, naši touhu po vědě a poznání pravdy; ale věda neukájí našich potřeb citových, našeho hladu po nesmrtnosti a dokonce jim odporuje. Rozumová pravda a život stojí proti sobě.“¹⁰⁷

Věčný rozpor mezi rozumem a citem (*el eterno conflicto entre la razón y sentimiento*) v Unamunově filozofii vyústí až v tragický pocit života samotného (*el sentimiento trágico de la vida*). Ale Unamuno tento tragický pocit nepojímá v negativním slova smyslu, nýbrž je pro něj prostředkem k odhalení skutečné lidské podstaty a bytí člověka. Skutečné pro Unamuna existuje pouze ve stavu boje, konfliktu, napětí. Mír může být nalezen pouze v srdci války a naopak: bez války dle Unamuna není možný mír.¹⁰⁸

3.5 Unamunovo pojetí víry

„Nedochází tedy životní touha po lidské nesmrtnosti potvrzení rozumového, a rozum nás neutěší ani nepoučí o životě a pravém jeho účelu. Ale na dně propasti se zde setkává tvář v tvář citové a volní zoufalství s rozumovým skepticismem a objímají se jako bratři. A z tohoto objetí, objetí tragického, to jest vroucně milostného, vytryskne pramen života, života vážného a hrozného. Skepticismus.“¹⁰⁹

Tento skepticismus Unamuno definuje jako určitou pochybnost, ale ne takovou, jaká je známa u Descarta. „Metodická pochybovačnost Descarta je pochybovačnost divadelně komická, pochybovačnost čistě teoretická, provisorní.“¹¹⁰ Pro Unamuna je tato pochybnost otázkou vášně, věčným konfliktem rozumu a citu pochybností, která nazývá až agónií (*la duda agónica*). Rozum a víra jsou nepřátelé, ale nemohou bez sebe existovat.

Dle Unamuna pochybují, jak racionalisté, tak iracionalisté. Racionalisté o své nevíře v nesmrtnost, iracionalisté o své víře v nesmrtnost. Pochybovat musí všichni, neboť nesmrtnost nelze vyvrátit, ale ani potvrdit.

¹⁰⁷ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.88.

¹⁰⁸ UNAMUNO, Miguel de. *Cómo se hace una novela ; La tía Tula ; San Manuel Bueno, mártir: y tres historias más*. 2a. ed. México, D.F: Editorial Porrúa, 1984. ISBN 96-843-2804-4.,s.31.

¹⁰⁹ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.83.

¹¹⁰ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.84.

„Nerozumím lidem, kteří říkají, že je nikdy netrápila představa života posmrtného a že je nijak neznepokojuje jejich vlastní zánik; já sám alespoň nechci, aby byl mír mezi mým srdcem a mou hlavou, mezi mou vírou a mým rozumem; chci spíše, aby spolu bojovaly.“¹¹¹

Tak se tedy Unamuno dostává k pojetí víry. Objektem této víry je stejná realita, která je interpretována i prostřednictvím rozumu, liší se jen v ontologickém pojetí.¹¹² Skutečnými v tomto pojetí jsou tak i transcendentální kategorie bytí.¹¹³

Jako základní požadavek víry Unamuno uvádí touhu uvěřit. Je prvním a stěžejním krokem. „Věřím, Pane; pomoz mé nevěře! To se bude možná zdát rozparem, neboť věří-li, důvěřuje-li, jak to, že prosí Pána, aby přispěl na pomoc jeho nedostatečné důvěře? Protože věří, to znamená, protože chce věřit, prosí Pána, aby přispěl pomoci jeho nevěře, jeho pochybnosti. Taková víra je lidská.“¹¹⁴

Ale co je víra? Unamunovo pojetí víry vychází z již zmíněné touhy po nesmrtnosti a nemožnost rozumu ji vysvětlit. Z této touhy po nesmrtnosti se tak postupně stává vůle a odhodlání nezemřít, jež mají oporu právě v oblasti iracionální: víry a naděje.¹¹⁵

Víra pro Unamuna není pouze „věřit v to, čeho jsme nespatriili, [...]nýbrž tvořit to, čeho nevidíme.“¹¹⁶A právě proces tvorby, vytváření individuální jedinečné víry je pro Unamuna stěžejní. Proto Unamuno striktně odmítá dogmata katolické církve, která určují, jak Bůh vypadá. Unamuno tvrdí, že jeho představa Boha je pokaždé, když v něm vzniká, jiná.¹¹⁷

A stejně tak i každý člověk si utváří svou vlastní víru, svou vlastní představu o něm. Zde Unamuno opět odkazuje na své pojetí člověka z masa

¹¹¹ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.93.

¹¹² BRENES, Víctor. El concepto de fe según Miguel de Unamuno. In: *Revista de filosofía de la Universidad de Costa Rica*. No.5 (1959), s. 27-38.

¹¹³ BRENES, Víctor. El concepto de fe según Miguel de Unamuno. In: *Revista de filosofía de la Universidad de Costa Rica*. No.5 (1959), s. 27-38.

¹¹⁴ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 93.

¹¹⁵ MARCOS, Manuel Suances. *Historia de la filosofía española contemporánea*. Madrid: SINTESIS EDITORIAL, 2010. ISBN 978-84-9756-972-9., s. 231.

¹¹⁶ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s. 139.

¹¹⁷ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.72.

a kostí. Každá lidská bytost je výjimečná, neopakovatelná a proto jsou jedinečné a individuální i tyto představy.¹¹⁸

Tato víra v Boha dle Unamuna obsahuje několik prvků. Je to v první řadě prvek poznávací a v druhé řadě prvek citový, emocionální.¹¹⁹

„Víra, která jest koneckonců cosi složitého,[..] zjevuje se nám v podobě poznání. A v tom tkví nepřekonatelná obtíž, jak ji postavit mimo dogma.“¹²⁰ Dogma je pro Unamuna uměle vytvořené nějakou osobou pro jiné osoby. Ale víra v Unamunově pojetí znamená vytvářet svou vlastní vůli, neboť právě ona je vlastností moderního člověka.¹²¹

„Spíše než v něco věříme v někoho, kdo nám slibuje nebo zajišťuje to nebo ono. Věříme v nějakou bytost nebo v Boha jakožto bytost a zosobnění Vesmíru.“¹²²A s tím je spojena nutná důvěra v danou bytost. „Z toho vyplývá, že slovo víra obsahuje ve svém kořenu pojem důvěry, podřízení se vůli cizí, to jest nějaké bytosti. Jenom bytostem se důvěruje. [..]Tak věříme tomu, kdo nám říká pravdu, tomu, kdo nám dává naději; ne přímo bezprostřední pravdě, ne samé naději.“¹²³A v katolicismu je touto „osobou“ Bůh. Takový Bůh, který není ničím jiným, než naším osobním výtvořem, jehož důvěra je zakořeněna v naší vlastní osobnosti a našem cítění.¹²⁴

3.6 Víra v Boha jako záruka nesmrtnosti

Podle Marcose (profesora moderního filozofického myšlení na Universidad Nacional de Educación a Distancia v Madridu, autora publikace *Historia de la filosofía española contemporánea*) chápe Unamuno otázku nesmrtnosti ze dvou hledisek. Je jednak substancialitou či transcendencí přítomnou v tomto světě, vychází z naší touhy po nesmrtnosti je mostem „odsud“ (*desde aquí*) „směrem tam“ (*hacia allá*).¹²⁵ Ale tento most, který

¹¹⁸ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.140.

¹¹⁹ MARCOS, Manuel Suances. *Historia de la filosofía española contemporánea*. Madrid: SINTESIS EDITORIAL, 2010. ISBN 978-84-9756-972-9., s. 231.

¹²⁰ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.139.

¹²¹ MARCOS, Manuel Suances. *Historia de la filosofía española contemporánea*. Madrid: SINTESIS EDITORIAL, 2010. ISBN 978-84-9756-972-9., s. 231.

¹²² UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.140.

¹²³ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.141.

¹²⁴ MARCOS, Manuel Suances. *Historia de la filosofía española contemporánea*. Madrid: SINTESIS EDITORIAL, 2010. ISBN 978-84-9756-972-9., s. 231.

¹²⁵ „Unamuno enfoca el tema de la inmortalidad desde dos variantes. La primera es la que acaba de verse y que llama sustancialidad o transcendencia intramundana; es el puente que „desde aquí“, se ha

má oporu „zde“ (*desde aquí*), potřebuje i další oporu na „druhé straně“ (*hacia allá*). A tím je absolutno, Bůh, existenciální totalita. Je-li tedy prvním pilířem (tohoto mostu) transcendence vnitřního světa (*la trascendencia intramundana*), druhým pilířem je pak transcendence světa vnějšího (*trascendencia extramundana*).¹²⁶

To je Unamunova cesta k dosažení Boha, touha po nesmrtelnosti předpokládá jeho existenci. Protože člověk sám si svou vlastní absolutní nesmrtelnost zajistit nemůže a ani od rozumu se mu tohoto potvrzení nedostává, musí tak (chce-li být nesmrtelný), vytvořit nějakou nadpřirozenou sílu či autoritu a věřit v ní.

Pro Unamuna je touto autoritou a silou Bůh, a to právě díky tomu, že je člověku, který v něj věří, schopen zajistit nesmrtelnost. Jak Marcos uvádí, Bůh „není jen činitelem, nýbrž i dárce nesmrtelnosti.“¹²⁷

Nejprve člověk chápe Boha jako vnější, věčné, nekonečné vědomí.¹²⁸ Člověk pocítuje touhu po Bohu, chce, aby Bůh byl. A z toho pocitu pramení vůle, která následována vírou, Boha vytváří a věří v něj.¹²⁹

„Chtít, aby Bůh byl, a chovat se a cítit, jako kdyby byl. A tím právě, že chceme, aby Bůh byl, a že jednáme podle takové touhy, vytváříme Boha, to jest Bůh se vytváří v nás, projevuje se nám a zjevuje se nám.“¹³⁰

A právě fantazie člověka, jeho vlastní vytváření a touha po něm, tak Boha zosobňuje, činí z něj určité vědomí vesmíru.¹³¹ „Bůh cítěný a srdcem chápaný, Bůh živých, to jest sám zosobněný Vesmír, vědomí vesmíru.“¹³²

tenido „hacia allá“ desde nuestro deseo de inmortalidad.“MARCOS, Manuel Suances.. *Historia de la filosofía española contemporánea*. Madrid: SINTESIS EDITORIAL, 2010. ISBN 978-84-9756-972-9., s. 234.

¹²⁶ „Pero ese puente, que tiene un soporte aquí, necesita otro soporte allá, al otro lado. Este segundo soporte es lo absoluto, Dios, la plenitud existencial. Si el primer punto es la trascendencia intramundana, el segundo es la trascendencia extramundana“ MARCOS, Manuel Suances.. *Historia de la filosofía española contemporánea*. Madrid: SINTESIS EDITORIAL, 2010. ISBN 978-84-9756-972-9., s. 234.

¹²⁷ MARCOS, Manuel Suances.. *Historia de la filosofía española contemporánea*. Madrid: SINTESIS EDITORIAL, 2010. ISBN 978-84-9756-972-9., s. 234.

¹²⁸ MARCOS, Manuel Suances.. *Historia de la filosofía española contemporánea*. Madrid: SINTESIS EDITORIAL, 2010. ISBN 978-84-9756-972-9., s. 234.

¹²⁹ MARCOS, Manuel Suances.. *Historia de la filosofía española contemporánea*. Madrid: SINTESIS EDITORIAL, 2010. ISBN 978-84-9756-972-9., s. 234.

¹³⁰ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.144.

¹³¹ MARCOS, Manuel Suances.. *Historia de la filosofía española contemporánea*. Madrid: SINTESIS EDITORIAL, 2010. ISBN 978-84-9756-972-9., s. 234.

¹³² UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.27.

Na základě těchto stanovisek Unamuno odmítá tradiční důkazy o existenci Boha založených na rozumu. „Lidský rozum nám vskutku nemůže dokázat jsoucnost nějakého Rozumu Nejvyššího. Právě citové a z obraznosti prýšící zjevení tohoto Nejvyššího Vědomí – skrze lásku, víru a dílo zosobnění – nás přivádí k víře v Boha živého.“¹³³

Pro Unamuna pak tyto rozumové důkazy nemají žádnou hodnotu, právě proto, že Boha nelze rozumem nazřít. A ve shodě s Kantem uvádí, že jsou ve své podstatě pouhými klamy či jen prosbami.¹³⁴

„A Bůh logický, rozumový, Svrchovaná bytost teologické filosofie, onen Bůh, k němuž se dospívá třemi známými cestami negace, výlučnosti a příčinnosti, je vlastně jen idea Boha, cosi mrtvého. Tento Bůh stává se nakonec Bohem nemyslitelným.“¹³⁵

Tyto důkazy o existenci Boha se tak dle Unamuna týkají pouze Boha-myšlenky, Boha logického, Boha neúplného a „proto nedokazují vlastně nic, to jest dokazují jedině, jsoucnost této myšlenky o Bohu.“¹³⁶ A to je pro Unamuna nepřijatelné. Stejně tak jako požadoval vymezení pojmu člověk, požaduje vymezení pojmu Bůh, ale opět ne pomocí nějakých strohých a pevných definic. Právě kvůli tomu, že Bůh v Unamunově pojetí je nazřen citem, láskou k němu, nemůže zde být obecná definice. Stejně tak jako každý člověk vnímá různé podněty jinak, bude tak vnímat i Boha.

„Není nám možno poznat ho napřed, a teprve potom ho milovat; je nutno začít láskou, touhou po něm, hladověním po něm, dříve než ho poznáme. Poznání Boha vyplývá z lásky k Bohu a je v něm málo rozumového. Chtít definovat Boha, znamená omezit ho na naši mysl, to jest zabít ho. Jakmile se pokusíme definovat ho, zjeví se nám nic.“¹³⁷

Bůh, ve kterém Unamuno vidí především své vlastní já směřující k nesmrtelnosti, je nutně osobou, bytostí.¹³⁸ Hledá v Bohu záruku osobní nesmrtelnosti, pokračování sebe sama, ne nějaké věci, neslouží mu k "zachování" něčeho neosobního. Aby byla potvrzena nesmrtelnost osoby,

¹³³ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.133.

¹³⁴ MARCOS, Manuel Suances.. *Historia de la filosofía española contemporánea*. Madrid: SINTESIS EDITORIAL, 2010. ISBN 978-84-9756-972-9., s. 235.

¹³⁵ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.122.

¹³⁶ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.121.

¹³⁷ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.126.

¹³⁸ Samozřejmě může být sporné označit Boha za osobu či bytost, ale Unamuno tak ve svém díle *Tragický pocit života v lidech a národech* činí, neboť Boha nepovažuje za pouhou ideu či jakousi nadpřirozenou sílu, ale právě a jen osobu.

musí existovat Bůh jako osoba.¹³⁹ Proto Unamuno odmítá panteismus. „Říkat, že vše je Bůh a že po smrti se vracím k Bohu, [..], to naší touze není nic platno; neboť je-li tomu tak, byli jsme v Bohu před svým narozením, a vracíme-li se po smrti tam, kde jsme před svým narozením byli, lidská duše, individuální vědomí je pomíjející.“¹⁴⁰ A panteismus tak Unamuno dokonce ztotožňuje s ateismem.

Zárukou nesmrtelnosti pro Unamuna musí být nutně Bůh jako takový, ne věc či celý svět. Náboženství jako takové shledává projekcí lidské esence. A právě proto, že se jedná o projekci individuálního člověka, výsledkem „musí“ být opět osoba (viz poznámka pod čarou č. 138).

Rozdílné náboženské koncepce jsou pak dle Unamuna jen různými způsoby reflexe mající stejný cíl. Boha jako konkrétní osobu. Toto „zlidštění“ Unamuno dokládá na několika příkladech. „Když stanovil Thales z Milétu vodu počátkem všech věcí, byla jen zamaskovaným bohem. Pod přirozeností a pod světem, chvěly se bytosti mytické, antropomorfské.“¹⁴¹

Stejně tak hovoří o filozofovi Platovi, který věřil, že hvězdy jsou oduševnělí Bohové. K řeckému náboženství pak Unamuno dodává: „Bohové nejen přicházeli mezi lidi, ale mísili se s nimi také; bohové s ženami smrtelnými a smrtelní muži s bohyněmi plodili polobohy. Zbožštění všeho bylo jen zlidštěním všeho.“¹⁴² Tím zásadním, čím se Bohové odlišovali od lidí krom různých nadpřirozených schopností byla nesmrtelnost. A to je pro Unamuna klíčové. „Bůh, to byl nesmrtelný člověk, a zbožstit člověka, vidět v něm Boha, to vlastně znamenalo, že neumřel, když umřel. A to jest nejdůležitější k ocenění hodnoty božství.“¹⁴³

Dalším a důležitým stupněm vývoje v náboženství byl přechod od polyteismu k monoteismu. Unamuno sám se přikláněl k víře v jednoho Boha. „Víra v mnohé bohy[..], nevím, zda-li vůbec někdy byla v lidské hlavě.“¹⁴⁴ A i v rámci polytheismu Unamuno uvádí, že vždy existoval ještě navíc jakýsi vládce všech Bohů, jako například v řeckém mnohobožství

¹³⁹ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.213.

¹⁴⁰ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.71.

¹⁴¹ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.110.

¹⁴² UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.120.

¹⁴³ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.120.

Zeus. Nutnost vzniku jednoho Boha Unamuno přisuzuje válečným bitvám. Právě v těchto okamžicích potřebovaly národy dle Unamuna nějakou ústřední autoritu. Snad právě proto, aby měly ke komu vznést své přání zvítězit a doufat v ochranu vlastních životů.

„Bůh, Bůh jediný se tedy zrodil z pocitu božství v člověku jako Bůh válečný, monarchický a společný. Zjevil se lidu, národu, ne každému jednotlivci.[...] a žárlivě vyžadoval, aby byl uctíván jen on sám.“¹⁴⁵

Unamuno „nepožaduje“ od Boha štěstí, úspěch, ochranu či moudrost k čemuž „sloužili“ Bohové v dávném Řecku, ale vyžaduje nesmrtelnost. Proto se obrací na katolicismus, kde nalézá příklad v Ježíši Kristu. Ježíš Kristus je pro něj osobou, jež dosáhla nesmrtelnosti. Unamuno chápe toto zvěčnění v logické souvislosti s Bohem věčným, ale zároveň Bohem osobním, jakousi nadčasovou myslí.¹⁴⁶ Přetrvání vědomí Unamuno chápe jako spásu v této mysli, v jejím věčně přítomném a nadčasovém vědomí, díky němuž tak stojí nad pamětí a zapomněním.¹⁴⁷

“Nepraví se v Písmu, že Bůh tvoří svým slovem, to jest svým myšlením, a že jím, jeho slovem, povstalo vše, co jest? A zapomíná Bůh na to, nač jednou myslil? Nezůstávají ve Svrchovaném Vědomí všechny myšlenky, které jím jednou prošly? Nezvěčňuje se v Něm, jenž je věčný, každý život?”¹⁴⁸

Dle Unamuna musí existovat vztah mezi Bohem a člověkem, a je pro něj naprosto klíčovým. Jak již bylo uvedeno výše, Boha není možné nazřít rozumem, nýbrž citem, láskou k němu. A právě tento iracionální přístup k dosažení Boha Unamuno dále rozvíjí.

„Bůh, po němž hladovíme, je Bůh, k němuž se modlíme, Bůh z otčenáše; Bůh, jehož prosíme především a nade vše, vědomě nebo nevědomě, aby nám vštípil víru, víru v Něho, aby způsobil, abychom v Něho věřili, aby učinil Sebe v nás; Bůh, k němuž se modlíme, aby bylo posvěceno

¹⁴⁴ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.120.

¹⁴⁵ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.121.

¹⁴⁶ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.214.

¹⁴⁷ „La perduración de la concecuencia le aparace como una salvación en la mente divina, en su conciencia etenamente presente, superior al tiempo, y por ello a la memoria y al olvido.”

MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.214.

¹⁴⁸ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.118.

jméno Jeho a aby se stala vůle Jeho – vůle ne rozum – jak na zemi; ale při tom cítíme, že jeho vůlí nemůže býti než podstata naší vůle, to jest naše touha po věčnosti.¹⁴⁹ A k tomu dodává : “A věříš-li v Boha, Bůh věří v tebe, a věře v tebe ustavičně tě tvoří. Neboť jsi vlastně jen myšlenka, kterou o tobě má Bůh; ale myšlenka živá, myšlenka Boha živého a vědomého sebe, Boha Vědomí; a mimo to, čím jsi v tomto společenství, nejsi nic.”¹⁵⁰

Tím, že člověk věří v Boha a Bůh věří v člověka, vzniká mezi nimi vzájemný vztah. Tento vztah pak Unamuno označuje jako soužití, spolužití s Bohem (*la convivencia con Dios*). A tak Bůh činí člověka přetrvávajícím ve věčnosti, uchovává jej, činí jej tak nesmrtelným.¹⁵¹ Bůh je tak pro Unamuna nezbytně osobou a Unamuno odkazující na křesťanství tvrdí, že další tři osoby v sobě zahrnuje: Boha Otce, Boha Syna a Boha Ducha Svatého.¹⁵² Tímto tvrzením Unamuno vysvětluje pojetí svaté Trojice a dokonce tvrdí, že tak učinila z Boha společnost, ba rodinu v sobě, a ne jen osamocené individuum.¹⁵³

Nejdůležitějším atributem Boha v Unamunově pojetí je nejen to, že člověka dokáže učinit nesmrtelným, ale že i sám Bůh je příkladem nesmrtelnosti. Unamuno nechápe existenci Boha ve smyslu bytí člověka, nýbrž je pro něj něčím transcendentním, nadpřirozeným, posvátným.

„Bůh neexistuje, ale mnohem spíše nadexistuje a utváří naši jsoucnost tím, že působí, abychom byli.”¹⁵⁴

Výchozím bodem k dosažení Boha samotného je tedy člověk sám, v tom nejvlastnějším slova smyslu, ve své vlastní existenci, ve své intimitě.¹⁵⁵ Pouze „člověk z masa a kostí“, individuální jedinec, je schopen Boha nazřít a dosáhnout tak nesmrtelnosti. Ne lidstvo jako celek či společnost, ale pouze a jen konkrétní jednotlivé osoby z masa a kostí.

¹⁴⁹ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.135.

¹⁵⁰ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.135.

¹⁵¹ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.215.

¹⁵² UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech.*, s.129.

¹⁵³ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech.*, s.129.

¹⁵⁴ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech.*, s.127.

¹⁵⁵ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.216.

3.7 Samota jako prostředek k sebepoznání a nazření Boha

Unamuno nabízí dvě pojetí samoty. Prvním je samota jako prostředek k poznání sebe sama. Člověk díky tomu, že se ponoří do své mysli, myšlenek, vytvoří si vlastní názory, vlastní obraz světa. „Jen samota rozerve ten hustý plášť studu, který nás odděluje jednoho od druhého; jen v samotě se nalézáme; a naleznuvše sebe samé, nalezneme také všechny své bratry v samotě. Věř mi, že nás samota spojuje jako nás rozpojuje společnost. A nedovedeme-li se milovat, je to proto, že nedovedeme být sami. Jenom v samotě povznášíme své srdce k Srdci Vesmíru; jenom v samotě tryská z naší duše vykupující hymna největší zpovědi.“¹⁵⁶

Unamuno chápe samotu jako výzvu pro člověka. “Tvůj život je před tvým vědomím neustálým se zjevováním tvé věčnosti v čase, rozvíjením tvého symbolu; nalézáš se, když jednáš. Jdi tedy stále vpřed v hlubinách svého ducha a odhalíš každý den nové obzory, panenskou zemi, nedotčeně čisté řeky, oblohu dosud nespátranou, nové hvězdy a nová souhvězdí.“¹⁵⁷ Unamuno tak radí čtenáři, aby se nedal svázat tím, co mu určil někdo jiný. Aby si sám našel svou vlastní cestu a objevil tak tajemství života. Pro Unamuna je samota bezpodmínečnou nutností společenského života. Jen díky předem prožité samotě může člověk žít ve společnosti, pochopit ji, dívat se na ni s nadhledem. Člověk musí poznat důkladně sám sebe, aby mohl žít i s ostatními lidmi. A zejména v přírodě či na venkově si tak dle Unamuna člověk nejlépe uvědomí onen pocit samoty, grandióznosti a vznešena, což člověku nakonec poskytne útěchu.

„Děsivé jako ticho boží je osamocení hory, ale děsivější je samota pustiny. Neboť ta se nemůže dívat na okolní stromy, potoky a kopce. Nemůže se jako hora dívat na své údolí, může vzhlížet pouze k nebi. A nejhorším utrpením duše je, když leží, horizontálně, doslova přibita, ukřižována k zemi a své oči nemůže nasytit ničím jiným než pohledem na neúprosně holou modrou oblohu či šedé bouřkové mraky. Krista,

¹⁵⁶ UNAMUNO, Miguel de. *Španělské essaye.*, s.66.

ukřižovaného na stromě vykoupení, právem postavili nohama k zemi a tak mohl upřít svůj pohled zároveň na nebe a zemi, vidět nejjasnější oblohu, bělost vrcholů a zeleň údolí. Ale svou duši přibil k zemi!“¹⁵⁸

Druhé pojetí, které Unamuno nabízí, je však negativního charakteru a týká se samoty člověka ve smrti. Když člověk umírá, zůstává v naprosté izolaci, v radikální osamělosti a právě v tom spočívá vážnost smrti. Nejedná se o hrůzu ze ztráty, zničení reality, jejímž je smrt završením, ale právě o tento prožitek osamocení.¹⁵⁹ Nejradičálnější a absolutní způsob překročení vlastního já, vlastní intimity je právě naprostá samota, oddělení se od pozemského světa a svého těla, a v této úplné nahotě se odkrývá pravá skutečnost Boha, základ naší existence.¹⁶⁰ Právě díky samotě si tak člověk může uvědomit své skutečné pocity, začíná se zaobírat se zaobírat bytím sebe sama a pohroužen do svého nitra tak hledá osobní nesmrtelnost.

„To, co nás nutí věřit v Boha není potřeba rozumová, ale životní úzkost (*la angustia vital*). Bůh se nám zjevuje proto, že trpí a proto, že trpíme my; proto, že trpí, vyžaduje naší lásky, a proto, že trpíme my; dává nám svou a přikrývá naši úzkost úzkostí věčnou a nekonečnou.“¹⁶¹

3.8 Problém interpretace Boha v Unamunově pojetí – Unamunova náboženská krize

Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, Unamuno považuje za možnou cestu k dosažení nesmrtelnosti Boha. A to tedy Boha, kterého člověk může nazřít ne rozumem, ale citem. Člověk dle Unamuna nejprve musí po Bohu toužit, milovat jej, chtít v něj uvěřit, poté se může k Bohu dostat.

Ale jaký je tento Unamunův Bůh? Křesťanský, islámský, buddhistický či hinduistický? Již výše bylo uvedeno, že právě křesťanství, konkrétně postava Ježíše Krista díky svému zmrtvýchvstání je pro Unamuna

¹⁵⁷ UNAMUNO, Miguel de. *Španělské essaye.*, s.90.

¹⁵⁸ UNAMUNO, Miguel de. *Obras selectas*. 7a. ed. Madrid: Biblioteca Nueva, 1977. ISBN 84-7030-255-8., s.918.

¹⁵⁹ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.217.

¹⁶⁰ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.217.

¹⁶¹ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lídech a národech.*, s.138 a s.151.

„důkazem“ nesmrtnosti. Ale křesťanství v sobě zahrnuje 3 církve: pravoslavnou, katolickou a protestantskou. Ke které z nich by se tedy Unamuno přiklonil? A zde právě vyvstává určitý problém. Z Unamunova díla *Tragický pocit života v lidech a národech* by se dalo usuzovat, že zastává spíše katolické pojetí, neboť: „katolické rozřešení našeho problému, našeho jediného životního problému, to jest problému nesmrtnosti a věčné spásy individuální duše uspokojuje naší vůli a tím také život.“¹⁶² Ale skutečnost, že katolictví umožnilo Unamunovi vyřešit tento problém, neznamena, že souhlasí s celou jeho naukou. Již samotná skutečnost, že by mělo mít náboženství nějaká striktně daná pravidla, na jejichž dodržování dohlíží církve, se Unamunovi přičí.

„Jak jedinci, tak celé národy líného ducha tíhnou k dogmatismu, ať už o tom vědí či nevědí, ať chtějí či nechtějí, či nikoliv, ať z úmyslu či bezděky. Duševní lenost prchá před kritickým či skeptickým pohledem.“¹⁶³ Právě skepticismus je Unamunovým určitým východiskem a stejně jako například pro Descarta a Huma, i způsobem bádání. „Neboť skeptik nechce říci, že pochybuje, ale že hledá a zkoumá, na rozdíl od toho, kdo cosi tvrdí a myslí si, že již našel. Jsou takoví lidé, kteří problém promýšlejí, a takoví, kteří přijdou s formulkou, správnou či nesprávnou, a mají ji za řešení.“¹⁶⁴

A právě tato Unamunova pochybnost, nejistota ohledně Boha spojená s osobně prožitou náboženskou krizí vyvolala v některých autorech myšlenku, že Unamuno věřícím nebyl, že sice svou víru hledal, ale nenašel. Mezi takové autory patří například Antonio Sánchez Barbudo (1910-1955, španělský spisovatel, básník, novinář, člen tzv. *generace 36*) Ten na základě jednotlivých Unamunových dopisů označuje Unamuna za nevěřícího.¹⁶⁵

Unamunova náboženská krize je záležitost, ke které se i on sám ve svých dopisech a esejích přiznává. Nastala u něj roku 1897 a byla pro něj velice emotivní záležitostí. Unamunova víra z dětství (byl vychován v silně katolickém prostředí) je náhle silně otřesena.

¹⁶² UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech.*, s.64.

¹⁶³ UNAMUNO, Miguel de. *Mi religión.* In: *Autodialogos.* Madrid: Aguilar, 1959.,s.29.

¹⁶⁴ UNAMUNO, Miguel de. *Mi religión.* In: *Autodialogos.* Madrid: Aguilar, 1959.,s.29.

¹⁶⁵ BARBUDO, Antonio Sánchez. *La formación del pensamiento de Unamuno Una experiencia decisiva: la crisis de 1897.* In: *Hispanic Review.*, Vol. 18, No. 3 (Jul., 1950), s. 218-243.

Jednou z příčin této krize bylo i úmrtí Unamunova syna Raimunda. Unamuno byl tou událostí tak zasažen a zlomen, že se rozhodl ponořit se sám do sebe a nalézt odpověď na otázky, které tížily jeho mysl. Přemítal o smrti svého syna, Boží spravedlnosti a Bohu jako takovém.

„Ucítil jsem bolest, křičel jsem, a křičel jsem veřejně. Žalmy vydané v mém svazku poesie nejsou než výkřiky srdce, jimiž jsem chtěl rozechvít bolestné struny v srdcích druhých lidí. Akusticky se dá studovat i křik, jež vyrazí člověk, spatří-li náhle zemřít své dítě. Tyto žalmy jsou mou zbožností vyzpívanou, nikoliv logicky vyloženou a odůvodněnou.“¹⁶⁶

Po roce 1900 se tak dá říci, že upadá do neustálého boje, do neustálých pochybností o víře jako takové. Zde se jednotlivé interpretace jeho myšlení liší. Dle Mariáse(1914-2005, španělský esejista a filozof) v pozadí těchto pochybností a boje stála právě Unamunova neotřesitelná víra v Boha a ve vlastní spasení.¹⁶⁷ Naopak Barbudo (1910-1955, španělský spisovatel, básník, novinář, člen tzv. *generace 36*) si myslí, že tyto jeho zápasy s myšlenkami, pocity a slovy sloužily pouze k zakrytí prázdnoty, k oklamání jeho samotného, k popření jeho neschopnosti uvěřit.¹⁶⁸ Dle tohoto autora tak Unamuno v podstatě nevěřil. N. González Caminero (1912-1986, španělský myslitel, kritizoval Ortegu a zejména Unamuna) jej nazýval dokonce ateistou a největším kacířem tehdejšího Španělska (*el mayor hereje español de los tiempos modernos*) a tvrdil, že tento „Unamunovský“ srdeční Bůh (*el Dios cordial unamunesco*) existuje pouze v Unamunově představě.¹⁶⁹ Barbudo k tomu dodává, že tento srdečný Bůh neexistuje v Unamunově fantazii, nýbrž a pouze v Unamunově srdci.¹⁷⁰

Jak Barbudo dále tvrdí, u Unamuna se jednalo pouze o touhu po Bohu, která dle Barbudy nemůže být zaměňována s opravdovou vírou.¹⁷¹ Již zde lze ale Unamunovými vlastními slovy namítnout: „chtít, aby Bůh byl, a chovat se a cítit, jako kdyby byl. A tím právě, že chceme, aby Bůh byl, a že

¹⁶⁶ UNAMUNO, Miguel de. Mi religión. In: *Autodialogos*. Madrid: Aguilar, 1959.,s.29.

¹⁶⁷ MARIÁS, Julián.: *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.152.

¹⁶⁸ BARBUDO, Antonio Sánchez. La formación del pensamiento de Unamuno Una experiencia decisiva: la crisis de 1897. In: *Hispanic Review.*, Vol. 18, No. 3 (Jul., 1950), s. 218-243.

¹⁶⁹ „*El Dios cordial unamunesco solamente existe en la fantasía de Unamuno.*“ CAMINERO, Nemesio González. *Unamuno*. Santander: Universidad Pontificia de Comillas, 1948., s.237 a s.283.

¹⁷⁰ BARBUDO, Antonio Sánchez. La formación del pensamiento de Unamuno Una experiencia decisiva: la crisis de 1897. In: *Hispanic Review.*, Vol. 18, No. 3 (Jul., 1950), s. 218-243.

jednáme podle takové touhy, vytváříme Boha, to jest Bůh se vytváří v nás, projevuje se nám a zjevuje se nám.“¹⁷²

Dalším autorem, který označuje Unamuna za nevěřícího je Corominas, který v jednom ze svých článků píše: „Unamuno věřil, že věří, ale nevěřil.“¹⁷³

V roce 1900 se stále ocitá v tom nekonečném boji o víru a jak tvrdí Corominas: „Pokud zůstává nějaký šum v Unamunově srdci, pak je to ona neustávající ozvěna nešťastné vůle uvěřit.“¹⁷⁴ A jeho dílo je tak dle Barbudy vzpomínkou na tento nekonečný zápas. „Zdá se, že po krizi váhal mezi náboženstvím a literaturou, které ho různými cestami přitahovali k touze po slávě a touze po spáse: k dvěma pólům jeho osobnosti, ke stejné touze přežít, jak neustále opakoval.“¹⁷⁵

Výše byly uvedeny koncepce autorů, kteří považovali Unamuna za nevěřícího, uznávali sice jeho hledání víry, ale to pro ně nebylo dostatečným pilířem víry samotné. Ale Unamuno se sám za ateistu či nevěřícího neoznačoval.

„Nikommu se nepodařilo přesvědčit mě racionálně o Boží existenci, ale ani o jeho neexistenci; úvahy ateistů se mi zdají být ještě plošší a malichernější než argumenty jejich protivníků.“¹⁷⁶ A právě ono „racionálně“ je pro Unamuno klíčové, jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, tj., že k dosažení Boha nevede cesta rozumu, nýbrž víry. „Nevěřit v Boha je

¹⁷¹ BARBUDO, Antonio Sánchez. La formación del pensamiento de Unamuno Una experiencia decisiva: la crisis de 1897. In: *Hispanic Review.*, Vol. 18, No. 3 (Jul., 1950), s. 218-243.

¹⁷² UNAMUNO, Miguel de.: *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.144.

¹⁷³ *Unamuno creía que creía, pero no creía*. COROMINAS, Pedro. In: ELIZALDE, Ignacio. *Miguel de Unamuno y su novelística*. Madrid: Confederación Española de Cajas de Ahorra, 1983., s.68.

¹⁷⁴ *La vida de Unamuno en adelante fue una remembranza de aquella lucha. Si algún rumor quedaba en el fondo de su corazón era el eco inextinguible de aquella infortunada voluntad de creer*. COROMINAS, Pedro. In: ELIZALDE, Ignacio. *Miguel de Unamuno y su novelística*. Madrid: Confederación Española de Cajas de Ahorra, 1983., s.68.

¹⁷⁵ *Al parecer, a raíz de su crisis vaciló entre religión y literatura, pues le impulsaban, atrayéndole hacia caminos distintos, ansia de fama y ansia de salvación: dos polos de su personalidad, del mismo afán de sobrevivir, como él mismo luego repitió*. BARBUDO, Antonio Sánchez. La formación del pensamiento de Unamuno Una experiencia decisiva: la crisis de 1897. In: *Hispanic Review.*, Vol. 18, No. 3 (Jul., 1950), s. 218-243.

¹⁷⁶ UNAMUNO, Miguel de. *Mi religión*. In: *Autodialogos*. Madrid: Aguilar, 1959. s.31.

připustné (já sám nevím, do jaké míry věřím), ale nechtít uvěřit ve mně vzbuzuje nenávist.“¹⁷⁷

Unamuno v jednom ze svých dopisů tvrdí: „Nejsem ateista ani panteista. Věřím, že Vesmír má konečnost a to konečnost duchovní a etickou. S logickými argumenty není možné nazřít ideu Boha, natož Boha samotného. Ani ve vědě ani v metafyzice není třeba Boha. Ale já v něj věřím, neboť mám osobní *zkušenost*, protože jej cítím tvořit a žít ve mně.“¹⁷⁸ Unamunovo pojetí víry a Boha tak do jisté míry odpovídá fideismu.¹⁷⁹

Utrpení, které vzešlo z této krize přivedlo Unamuna k myšlence, že rozum není schopen záležitosti náboženské víry postihnout, a že z nich dokonce činí bezvýznamné abstrakce.¹⁸⁰ Rozum dle Unamuna může člověka maximálně přiblížit k ideje Boha, ale ne k Bohu samotnému. Na základě odmítnutí racionalismu, pak Unamuno tvrdí, že rozum je dokonce nepřitelem života samotného. A právě vzhledem k tomu, že Unamuno odmítá tyto racionální důkazy o existenci Boha, považují jej tak někteří kritici za nevěřícího či ateistu.¹⁸¹ Ale konflikt rozumu a citu v Unamunově filozofii nevede ke ztrátě víry. Naopak, z této pochybnosti víra vyvstává.

„Neboť pouze ti, již pochybují, ve skutečnosti věří a ti, kteří nevěří a ani necítí pokušení vůči své víře, ve skutečnosti nevěří.“¹⁸² Neochvějnou víru pak Unamuno považuje za fanatismus či lenost. Víra musí být „aktivní“, aby člověka udržovala při životě. Člověk musí o svou víru neustále bojovat, jen tak se zjevuje skutečná lidská podstata. Dle Unamuna není možná absolutní pochybnost (*la duda absoluta*) stejně tak jako absolutní jistota (*la certeza*

¹⁷⁷ „No creer en Dios es respetable (yo mismo no sé hasta qué punto creo); no querer que lo haya me es odioso.“ UNAMUNO, Miguel de. In: BENÍTEZ, Hernán. *El drama religioso de Unamuno*. Buenos Aires: Univ. de Buenos Aires, 1949., s.427.

¹⁷⁸ „No soy ni ateo ni panteísta... Creo que el Universo tiene una finalidad y una finalidad espiritual y ética. Lo que sí le diré... es que con argumentos lógicos no se llega más que a la idea de Dios, no a Dios mismo... Ni en ciencia ni en metafísica hace falta Dios.“ UNAMUNO, Miguel de. In: BENÍTEZ, Hernán. *El drama religioso de Unamuno*. Buenos Aires: Univ. de Buenos Aires, 1949., s.400.

¹⁷⁹ Fideismus (z lat. fidés = víra) je filosoficko-náboženský směr, podle něhož je pramenem poznání náboženské pravdy pouze zjevení, tato pravda je nepřístupná rozumu a každé přirozené vědění je pokládáno za nadbytečné. Objevuje se například v novotomismu. BAKEŠOVÁ, Alena. *Filosofický slovník*. Vyd. 1. V Praze: Knižní klub, 2009, 358 s. ISBN 978-80-242-2582-1., s.100.

¹⁸⁰ BAKER, Armand F. Unamuno and the Religion of Uncertainty. In: *Hispanic Review*. Vol. 58, No. 1 (Winter, 1990), s. 37-56.

¹⁸¹ BAKER, Armand F. Unamuno and the Religion of Uncertainty. In: *Hispanic Review*. Vol. 58, No. 1 (Winter, 1990), s. 37-56.

absoluta).¹⁸³ A z této celkové úzkosti (bolesti) tak dle Unamuna vzniká útěcha.¹⁸⁴

„Tato bolest dává naději, která je krásou života, krásou nejvyšší anebo nejvyšší útěchou. A ježto láska je bolestná, soucitná a zbožná, krása se rodí ze soucitu a je námi vyhledávána jako útěcha. Útěcha tragická. V úzkosti, že vše zaniká, že zanikáme my, tato úzkost nám zjevuje jako útěchu to, co nezaniká, to, co je krásné a věčné.“¹⁸⁵

A útěchou je pro Unamuna Bůh, ke kterému, jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, vede cesta víry, která je vyjádřením lásky k Bohu, tj. soucitu s jeho utrpením.

Právě toto Unamunovo netradiční pojetí víry založené na pochybnosti, určitá paradoxnost tvrzení „věřím, tedy pochybuji“ vedla k různým interpretacím jeho náboženského postoje. Závěrem tak lze říci, že Unamuno sice o své víře pochyboval, ale chtěl uvěřit. A jak Baker (interpret Unamunova myšlení) tvrdí: „není snad touha uvěřit formou víry samotné?“¹⁸⁶ Unamunův boj s vlastní vírou a pochybností lze shrnout i jeho vlastními slovy: „Mou zbožností je hledat pravdu v životě a život v pravdě; ustavičně a neúnavně bojovat s tajemstvím; mou zbožností je bojovat s Bohem až do svítání, jako s ním bojoval Jákob. Nemohu ustoupit před nepoznatelným. A v každém případě chci stoupat za nedosažitelným.“¹⁸⁷

¹⁸² „Porque sólo los que dudan creen de verdad, y los que no dudan ni sienten tentaciones contra su fe, no creen de verdad.“ UNAMUNO, Miguel de. *Vida de D. Quijote y Sancho: según Miguel de Cervantes Saavedra*. Madrid: Librería de Fernando Fe, 1905, s.219.

¹⁸³ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.91.

¹⁸⁴ Unamuno rozlišuje mezi pojmy bolest (*el dolor*) a úzkost (*la congoja*), někdy až životní úzkost (*la angustia vital*). Bolest je pro něj podstatou života, neboť jen ten, kdo trpí, je bytostí. A úzkost je stupněm bolesti, je mnohem hlubší, niternější a „duchovější“. UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.152.

¹⁸⁵ UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a národech*, s.151.

¹⁸⁶ BAKER, Armand F. Unamuno and the Religion of Uncertainty. In: *Hispanic Review*. Vol. 58, No.1 (Winter, 1990), s. 37-56.

¹⁸⁷ „Mi religión es buscar la verdad en la vida y la vida en la verdad; mi religión es luchar incansablemente con el misterio; mi religión es luchar con Dios desde el romper del alba hasta el caer de la noche, como dicen que con Él luchó Jacob. No puedo transigir con aquello del Inconocible. Y en todo caso, quiero trepar a lo inaccesible.“ UNAMUNO, Miguel de. *Mi religión*. In: *Autodialogos*. Madrid: Aguilar, 1959.,s.30.

4 MOTIV SMRTI A UTRPENÍ VE VYBRANÝCH BELETRISTICKÝCH DÍLECH M. DE UNAMUNA

4.1 Motiv smrti a utrpení v díle *Mlha*

Roku 1914 Unamuno píše svůj stěžejní román *Mlha (Niebla)*, který se stal jedním z nejoblíbenějších a nejčastěji překládaných i do jiných jazyků. „Odkud se vzala záliba v Mlze ? Proč u národů jiných zapustila tato má práce kořeny dříve než jiná má díla?“¹⁸⁸, táže se Miguel de Unamuno. „Fantazie a tragikomika *Mlhy* jsou nejspíš čímsi, co víc hovoří a říká individuálnímu člověku.“¹⁸⁹

Vzhledem k tomu, že tradiční typ realistického románu předpokládá výlučně objektivní koncept reality, forma, jež by zabývala převrácením reality a fikce, do této definice nezapadá. Takovýto román potřebuje novou formu a Unamuno ji dokonce pojmenoval, jedná se o *nivolu*.¹⁹⁰

Unamuno pojmem *nivola* rozumí přechod mezi románem a povídkou. „Novela (tj. román) je z latinského *novus* (nový) znamená „novinka“, „nivola“ je z latinského „nebula“ (mlha) a znamená „mlžinka“, tedy „la nivola Niebla“ – „mlžinka Mlha“.¹⁹¹ V mlze se nacházel nejen hlavní hrdina knihy Augusto Peréz, ale jak Miguel de Unamuno přiznává, i on sám. „Cítil jsem se tehdy obklopen historickou mlhou našeho Španělska, naší Evropy, ba celého našeho lidského světa.“¹⁹²

Unamuno se v tomto románu zabývá existencí a nesmrtelností. Nastiňuje zde, že dosáhnout nesmrtelnosti může pouze postava románu, nivoly. Obrací se zde opět do oblasti iracionálna, smyšlenosti a představ,

¹⁸⁸ UNAMUNO, Miguel de. *Mlha*. Praha: ODEON, 1971., s. 48.

¹⁸⁹ UNAMUNO, Miguel de. *Mlha*. Praha: ODEON, 1971., s. 49.

¹⁹⁰ LIVINGSTONE, Leon. Interior Duplication and the Problem of Form in the Modern Spanish Novel. In: *PMLA*, Vol. 73, No. 4 (Sep., 1958), s. 393-406.

¹⁹¹ UNAMUNO, Miguel de. *Mlha*. Praha: ODEON, 1971., s. 28.

neboť touha po nesmrtelnosti, jak již uváděl v díle *Tragický pocit života v lidech a národech*, nemůže být vysvětlena (pochopena) rozumem. Proto mu oblast literární fikce pro tento požadavek skýtá vhodné prostředí.

Jak uvádí Julián Marías (1914-2005, španělský esejista a filozof), kromě psychologických románů konce devatenáctého století vzniká, v úzkém spojení s filozofií nový typ románu, jehož významným představitelem je právě Miguel de Unamuno. Jedná se o existenciální román. Základním tématem takového románu je fiktivní osoba či jiné stvoření, které napodobuje lidskou bytost a prostřednictvím svého života vyjadřuje její pocity (v Unamunově beletrii zejména ty negativní- utrpení, zoufalství, bolest), jakýsi „problém“ osobnosti, charakteru dané postavy (*el problema de personalidad*).¹⁹³

Unamunovi je román *Mlha* zároveň i vhodným prostředkem pro prezentování dalších filozofických myšlenek, týkajících se například poznání, lásky, Boha, fantazie, svobody, vztahu reality a fikce, apod. Dalším neobvyklým rysem tohoto románu je absence popisu doby, krajiny, charakterových či vzhledových vlastností postav. I v tom může být spatřována jistá „mlhavost“. Unamuno se zaměřil pouze na niterní pocity hlavního hrdiny a jeho rozumové uvažování. Proto jsou v textu časté „samomluvné“ monology a povaha dialogů má spíše filozofický ráz.

Unamuno, jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, rozeznává několik způsobů dosažení nesmrtelnosti. A právě umění je jedním z nich a zvláště v díle *Mlha* se odkrývá vztah mezi tvůrcem a hlavním hrdinou románu, samotným procesem tvorby a jedinečné nadřazenosti autora nad svými smyšlenými postavami. Unamuno své smyšlené literární postavy dokonce nazýval „duchovními dětmi“ (*hijos espirituales*) a díky nim dle interpreta Franze doufal ve své vlastní přežívání.¹⁹⁴

Alegorický pojem mlhy je v díle čitelný na několika místech. Prvním procitnutím z mlhy existence, která symbolizuje nevědomí a skryté

¹⁹² UNAMUNO, Miguel de. *Mlha*. Praha: ODEON, 1971., s. 43.

¹⁹³ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.90.

¹⁹⁴ FRANZ, Thomas R : Parenthood, Authorship, and Immortality in Unamuno's Narratives.In: *Hispania*. Vol. 63, No. 4 (Dec., 1980), s. 647-657.

metafyzické obavy každodenního života, je Augustova láska k Eugenie.¹⁹⁵

Hlavní hrdina prožívá zcela obyčejný až nudný život bez vyššího smyslu do doby, kdy potkává krásnou Eugenie, do které se ihned zamilovává. Díky lásce k ní začíná okolní svět vnímat zcela jinak. Najednou jakoby vše dávalo smysl. Augusto najednou vidí lásku všude, všimá si i krásy ostatních žen. Dalo by se tak říci, že Augusto teprve tehdy objevil lásku. Avšak Augustova představa o Eugenie je zcela vysněná. Augusto, smyšlená postava románu, tak ve své mysli vytváří další smyšlenou postavu, idealizovanou Eugenie.¹⁹⁶ Augusto nebojuje a nepřivlastňuje si „skutečnou“ Eugenie z masa a kostí, ale pouze její představu, „obraz, který sprádala jeho samota.“¹⁹⁷ A právě jen tuto představu chce získat, ne skutečnou Eugenie z masa a kostí. „Můj život tím dostal cíl. Mám oči bojovat, co si podmanit. Eugenie, má Eugenie, musíš připadnout mně! Aspoň ty, kterou jsem si vysnil.“¹⁹⁸ Augusto ani Eugenie nechce poznat, neboť „láska předchází poznání a poznání pak zabíjí lásku.“¹⁹⁹ Jediné, co Augustovi utkvělo v paměti, byly Eugeniiny oči, z kterých jako by vyzařovaly slzy jeho zemřelé matky. A v těchto očích se snaží Augusto potvrdit svou existenci. „Nebe mé samoty teď rozzářily Eugeniiny oči. Svítí mi třpytem matčiných slz. A snaží se mě přesvědčit o sladké iluzi existence. *Amo, ergo sum.*“²⁰⁰ Ale tato Augustova láska zde nevytváří pevný základ pro lidskou existenci jako takovou.²⁰¹

Pro Augusta cit zamilovanosti není šťastným pocitem, ale spíše stavem utrpení. Jednak z proto, že se jedná o dosud nepoznaný cit, se kterým si neví rady a víceméně ani nemá nikoho, kdo by mu s touto bezradností pomohl a dále proto, že neví, jaký dopad jeho láska ke konci bude mít.

„Díky lásce mě duše začíná bolet přímo ve své dřeni. A co jiného je duše, ne-li láska, ne-li vtělená bolest?“²⁰², tvrdí Augusto. Svěřit se může

¹⁹⁵ SHAW, Donald Leslie. *La generación del 98*. 6. ed. Překlad Carmen Hierro. Madrid: Catedra, 1989, 304 s. Critica y estudios literarios. ISBN 84-376-0115-0., s.89.

¹⁹⁶ WEBER, Frances W. : Unamuno's Niebla: From Novel to Dream. In: *PMLA* , Vol. 88, No. 2 (Mar., 1973), s. 209-218.

¹⁹⁷ UNAMUNO, Miguel de. *Miha*. Praha: ODEON, 1971., s. 62.

¹⁹⁸ UNAMUNO, Miguel de. *Miha*. Praha: ODEON, 1971., s. 67.

¹⁹⁹ UNAMUNO, Miguel de. *Miha*. Praha: ODEON, 1971., s. 71.

²⁰⁰ UNAMUNO, Miguel de. *Miha*. Praha: ODEON, 1971., s. 93.

²⁰¹ SHAW, Donald Leslie. *La generación del 98*. 6. ed. Překlad Carmen Hierro. Madrid: Catedra, 1989, 304 s. Critica y estudios literarios. ISBN 84-376-0115-0., s.89.

²⁰² UNAMUNO, Miguel de. *Miha*. Praha: ODEON, 1971., s. 93.

pouze svému nejlepšímu příteli Victorovi, který mu ale příliš cenné rady neudělí, pouze jeho stav bezmocnosti potvrzuje. Jeho služebnictvo jej sice varuje před jistými nástrahami lásky, ale to Augusto nevnímá či dokonce ani nechce vnímat. Zbývá mu tak jen nalezený pes Orfeo, kterému vypráví o svých pocitech a v jehož němé tváři tak nalézá alespoň nějakou útěchu. Augustův svět je jeho vlastním osobním (intimním) světem samoty, vnitřních monologů, kterými se pokouší simulovat dialogy.²⁰³ Příkladem těchto simulačních dialogů jsou právě jeho rozmluvy se psem. Přestože se může polemizovat o zvířecích pocitech a tom, do jaké míry cítí, vnímají a prožívají, v Unamunově díle je pes značně personifikován a má skutečný úděl sice němého, ale intenzivně naslouchajícího důvěrníka. „Jak divný živočich je člověk! Nikdy se nedoviš, co vlastně chce, ví-li to ovšem sám. Pořád vypadá, jako by myslel na něco jiného, než nač myslet má, dívá se na něco a nevidí to. Jako by měl ještě nějaký jiný svět. A má-li někdo nějaký jiný svět, nevnímá přirozeně tenhle. [...] A já mu rozuměl, rozuměl jsem mu, když na mne mluvil, mluvě k sobě, když mluvil a nemohl se zastavit. Hovořil k sobě, mluvě se mnou, hovořil se psem ve svém nitru. Udržoval jsem jeho cynismus v bdělém stavu.“²⁰⁴

Hlavní hrdina prezentuje psu nejen pocity, ale i jednotlivé své filozofické myšlenky a obavy o vlastní existenci. „Při troše pozornosti jistě, Orfeo, nepřehlédneš hadlafy, osnovní nitě, pohyb člunku při prohazování outku ani rytmický chod listových mechanismů. Marně by ses však sháněl po roli dotkaného díla života.“²⁰⁵ Přestože pes nemohl svému pánovi v těchto záležitostech rozumět, byl pro něj alespoň trpělivým posluchačem.

Augustova láska k Eugenii končí tragicky. Eugenie Augusta pouze využije k vyrovnání svých dluhů a odjíždí se svým skutečným milencem neznámo kam. Augusto ani tolik neoplakává ztrátu Eugenie, ale skutečnost, že byl zesměšněn a ponížen. „Mne nebolí láska. Bolí mě výsměch, výsměch, výsměch! Chtěli mi dokázat. Copak já vím? Že neexistuji.“²⁰⁶

²⁰³ DIAZ, Jean-Antoine. Las personas del verbo. Unamuno y la gramática nivolesca. In: *Actas del XIII Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas*. Madrid: Castalia, 1998, s.156-163.

²⁰⁴ UNAMUNO, Miguel de. *Mlha*. Praha: ODEON, 1971., s. 270-273.

²⁰⁵ UNAMUNO, Miguel de. *Mlha*. Praha: ODEON, 1971., s. 94.

²⁰⁶ UNAMUNO, Miguel de. *Mlha*. Praha: ODEON, 1971., s. 242.

Augusto zdrcen touto zradou a výsměchem rozhodne se ukončit své trápení sebevraždou. Zjistí ale, že ani odebrání jeho vlastní života mu nebude dopřáno. Setkává se svým tvůrcem, spisovatelem Miguel de Unamunem, jenž je zde do jisté míry ztotožněn s postavou Boha jako takovou právě kvůli moci, jež má nad svými „vlastnoručně“ stvořenými postavami.

Unamuno vysvětluje Augustovi, že nemůže zemřít, neboť ve skutečnosti ani neexistuje. Existuje jako pouhá smyšlená postava jeho románu. „Pravda je taková, drahý Augusto, že se nemůžeš zabít, protože nejsi ani živý ani mrtvý, protože neexistuješ...Existuješ jedině jako výtvar fikce. Jsi pouhým výplodem mé fantazie a fantazie mých čtenářů.“²⁰⁷ Smyšlená bytost existuje pouze v mysli či snu čtenáře, ale jen po dobu, kterou na ní myslí. Je pouze dočasný bytím, je snem daného čtenáře či autora. Nemá svou vlastní podstatu a zcela závisí na svém tvůrci.²⁰⁸ A jeho nezávislost je tak dána pouze do té míry, kterou mu tvůrce umožní, ale stále je pouze subjektem, ne objektem autorovy reality a „nese“ v sobě charakter tvůrce.²⁰⁹

Unamuno vytváří své postavy stejným způsobem, jakým Bůh tvoří člověka podle jeho představ, a umožňuje jim nejen o existenci svého tvůrce pochybovat, ale i mu vzdorovat. A všechny vlastnosti, kterými disponuje hlavní hrdina, jsou tak pouze přenesenými vlastnostmi samotného tvůrce, tj. Unamuna, který rovněž o existenci svého tvůrce, tj. Boha, také pochybuje.²¹⁰ „Nejste náhodou vy, drahý done Migueli, a nikoli já, výtvořem fikce a neexistujete ve skutečnosti ani živý ani mrtvý? Proč vás tolik zlobí, že já zas pochybuji o existenci vaší, a ne svojí?“²¹¹

Aby Unamuno dokázal, že Bohu (a Unamunovi jako tvůrci) se nelze vzepřít, rozhodne se, že svou postavu nenechá dobrovolně zemřít, nýbrž, že ji sám usmrtí.

²⁰⁷ UNAMUNO, Miguel de. *Miha*. Praha: ODEON, 1971., s. 249.

²⁰⁸ MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997, s.90.

²⁰⁹ Livingstone, L. : Unamuno and the Aesthetic of the Novel. In: *Hispania* .Vol. 24, No. 4 (Dec., 1941), s. 442-450.

²¹⁰ Livingstone, L. : Unamuno and the Aesthetic of the Novel. In: *Hispania* .Vol. 24, No. 4 (Dec., 1941), s. 442-450.

²¹¹ UNAMUNO, Miguel de. *Miha*. Praha: ODEON, 1971., s. 249.

„Většina sebevrahů jsou vrazi, kteří neměli příležitost někoho zavraždit; zabíjejí se, protože jim chybí odvaha zabít druhé.“²¹² Ale koho chce zabít Augusto Peréz? Netouží po smrti své milované ani jejího milence, ale touží zabít svého tvůrce, který mu odepřel jak právo žít, tak zemřít. „Myslíte si, že by to byl první případ, kdy by výtvar fikce, zabil toho, o němž se domníval, že mu dává fiktivní žití?“²¹³

Jakmile je Augustova existence ohrožena či spíše fakt, že osud jeho života by měl v rukou někdo jiný, přehodnotí hlavní hrdina své stanovisko a rozhodne se, že chce žít. „Ale já chci žít, done Migueli. Chci žít, chci žít...Přisahám, že se nezabiju, že si nevezmu život, ať už mě jím obdařil Bůh nebo vy. Přisahám. Když mě teď chcete zabít, chce se mi žít..chci být sebou..Chci žít!“²¹⁴ Zde je zjevná Augustova touha po životě. Chce zpátky svůj ubohý život plný utrpení. V celém rozhovoru Augusta Peréze a jeho tvůrce Miguela Unamuna je tak patrný tragický boj hlavního hrdiny. Nejdříve Augusto bojuje o právo na svou smrt, později chce žít. A bojuje se svým tvůrcem o přežití. Racionálně si Augusto nakonec uvědomí, že je pouhou smyšlenou postavou, ale proti svému rozumu i tak bojuje, popírá tento daný fakt. „Ale vždyť jím. [..]Jak to, že nežiju? Jím, tedy existuji. O tom nemůže být nejmenších pochyb. *Edo, ergo sum!*“²¹⁵ S jistou nadsázkou by se tak dalo říci, že osoba tvůrce zde reprezentuje rozum a osoba Augusta Peréze onu touhu po nesmrtelnosti, kterou rozum popírá a která tak nachází svou oporu právě v oblasti iracionální, smyšlenosti.

Ale pro Unamuna už Augusto svůj úděl splnil. „Když Bůh neví, co si s námi počít, zabije nás.“²¹⁶ „Mám tedy zemřít jako výtvar fikce? Nu dobrá, můj pane tvůrce, done Migueli: nebudu sám, zemřete i vy, i vy, a vrátíte se do nicoty, z níž jste vyšel...Přestanete se Bohu zdát. Zemřete, ano, zemřete, třebaže nebudete chtít.“²¹⁷

Rozhodnutí smyšlené postavy Augusta Peréze spáchat sebevraždu nemusí být paradoxním. Pokud zde existuje paradox, tak v tom, že tento čin je ve skutečnosti jediným autonomním rozhodnutím hlavního hrdiny této

²¹² UNAMUNO, Miguel de. *Mlha*. Praha: ODEON, 1971., s. 253.

²¹³ UNAMUNO, Miguel de. *Mlha*. Praha: ODEON, 1971., s. 254.

²¹⁴ UNAMUNO, Miguel de. *Mlha*. Praha: ODEON, 1971., s. 255.

²¹⁵ UNAMUNO, Miguel de. *Mlha*. Praha: ODEON, 1971., s. 260.

²¹⁶ UNAMUNO, Miguel de. *Mlha*. Praha: ODEON, 1971., s. 255.

knihy, jak uvádí interpret Unamunova myšlení D. L. Shaw.²¹⁸ Unamuno se ale pokouší popřít i tuto malou míru svobody a autenticity, jež jeho románová postava žádá a sebevraždu mu neumožňuje.²¹⁹

Augustův život tak opět splývá v pouhou mlhu, představa nicoty mu připadá děsivější než bolest.²²⁰ „Ale ještě mnohem smutnější, ještě bolestnější bylo pro něho pomyšlení, že všechno to byl jen sen, a ke všemu ani jeho.“²²¹ Augusto se tak pomalu smiřuje se svou smrtí, s ukončením života, který ve skutečnosti ani neexistoval. „Protože neexistuji, nemohu umřít...jsem nesmrtelný. Žádná nesmrtelnost se nevyrovná nesmrtelnosti toho, kdo se – jako já – nenarodil a neexistuje,“²²² prohlašuje Augusto. O dosažení Augustovy nesmrtelnosti by se tak dalo hovořit pouze ve smyslu opětovného, avšak dočasného přetrvání v mysli nějakého čtenáře. Vždy, když je jeho příběh znovu čten, obnovuje se tak postava Augusta a ožívá Augustův příběh.²²³ Ale pouze na dobu určitou, po kterou na něj čtenář myslí. Postava Augusta Peréze je tak spíše „vystávající“ vzpomínkou než-li dosažením nesmrtelnosti jako takové.

Avšak nejedná se o vzkříšení postavy v pravém slova smyslu, neboť Augustův příběh je již sepsán, s jasným údělem, který nebude změněn. Augusto může prožít znovu svůj život v mysli nějakého čtenáře, ale bude stále stejným. Bude tím, co již prožil, neustále se opakujícím dějem. Augustovo bytí (připustíme-li jistý paradox existence smyšlené postavy) by tak mohlo být označeno za *silně* deterministické a vzhledem k tomu, že o jeho životě rozhoduje vyšší nadpřirozená moc v tomto díle reprezentována samotným (tvůrcem-spisovatelem) Miguelem de Unamunem, mohlo by se jednat až o determinismus fatalistický. Osud Augusta Peréze je předem určený, dokonce ani Eugenie mu nebyla souzena. Augustovi je souzena role trpitele. Osud a utrpení Augusta Perla by se tak dal dokonce přirovnat ke klasické řecké tragédii. Jednak kvůli již výše zmíněnému determinismu, tak

²¹⁷ UNAMUNO, Miguel de. *Mlha*. Praha: ODEON, 1971., s. 256.

²¹⁸ SHAW, Donald Leslie. *La generación del 98*. 6. ed. Překlad Carmen Hierro. Madrid: Catedra, 1989, 304 s. *Crítica y estudios literarios*. ISBN 84-376-0115-0., s.89.

²¹⁹ SHAW, Donald Leslie. *La generación del 98*. 6. ed. Překlad Carmen Hierro. Madrid: Catedra, 1989, 304 s. *Crítica y estudios literarios*. ISBN 84-376-0115-0., s.89.

²²⁰ UNAMUNO, Miguel de. *Mlha*. Praha: ODEON, 1971., s. 257.

²²¹ UNAMUNO, Miguel de. *Mlha*. Praha: ODEON, 1971., s. 257.

²²² UNAMUNO, Miguel de. *Mlha*. Praha: ODEON, 1971., s. 257.

²²³ FRANZ, Thomas R : Parenthood, Authorship, and Immortality in Unamuno's Narratives. In: *Hispania*. Vol. 63, No. 4 (Dec., 1980), s. 647-657.

kvůli údělu trpitele, který mu byl přiřčen jeho tvůrcem, tj. v tomto případě Miguelem de Unamunem. Pojetím řecké tragédie a nemožností hlavního hrdiny vzepřít se svému osudu se zabýval i český filozof Jan Patočka (1907-1977): „Tragédie je výsostná, původní a nikdy neopakovatelná forma lidského soběporozumění.[..]Jasnost, porozumění, nahlédnutí je povahou lidské bytosti, jejím osudem, jehož cestou musí jít do konce a pochopit sebe jako vybočení, rozkol a zmar, nenajde-li cestu znovuzařazení pod přemoc, zákon a vyšší smysl, který vládne i nad jeho konečným. Existuje něco vyššího než lidský smysl - totiž to, co od věku do věků platí, co je zároveň prvopočáteční i dnešní. Lidský smysl se tomu může vzpírat, nicméně nemůže tomu vzdorovat a překonat to, neboť sám je v něm zahrnut a překonán.“²²⁴ A to je právě případ i Augusta Peréze, který díky setkání se svým tvůrcem, odhaluje svou skutečnou podstatu bytí, která paradoxně vůbec skutečnou není, nýbrž je pouhou fikcí. I tak je to ale pro Augusta jistým druhem poznání a touží po zachování alespoň toho smyšleného života. Ale stejně jako v řecké tragédii vládne nad osudem hlavního hrdiny vůle boží, v tomto případě ruka tvůrce a spisovatele Miguela de Unamuna, které se nelze vzepřít.

Dle T.R. Franze (interpreta Unamunova myšlení) tak záměrem tohoto Unamunova díla nebylo ani tak zajistit nesmrtelnost Augustovi Perézovi jako takovému, ale zajištění přetrvání samotného Miguela de Unamuna.²²⁵ A to se dle Franze Unamunovi povedlo. Jednak díky vytvoření nového žánru *nivoly*, tak právě díky hlavnímu hrdinovi, v němž autorova duše přežívá. Spisovatel dle Franze vytváří své postavy, aby si tak zajistil svou vlastní nesmrtelnost, aby nezemřel jako obyčejný člověk z masa kostí.²²⁶ Franz tvrdí, že díky čtenářovy mysli tak nepřetrvá pouze hlavní postava, ale i její vlastní autor, který ji stvořil.²²⁷ Naopak dle Baskedise (1930-2001, profesor španělské literatury se zaměřením na Unamunovu beletrii, působící na univerzitě State University College v Oneontě) spisovatel existuje pouze jako „zprostředkovatel“ komunikace mezi čtenářem a hlavním hrdinou

²²⁴ PATOČKA, Jan: *Umění a čas : soubor statí, přednášek a poznámek k problémům umění*. I, Publikované studie. Oikoymenth, 2004, ISBN 80-7298-113-7, s.464.

²²⁵ FRANZ, Thomas R : Parenthood, Authorship, and Immortality in Unamuno's Narratives. In: *Hispania*. Vol. 63, No. 4 (Dec., 1980), s. 647-657.

²²⁶ FRANZ, Thomas R : Parenthood, Authorship, and Immortality in Unamuno's Narratives. In: *Hispania*. Vol. 63, No. 4 (Dec., 1980), s. 647-657.

²²⁷ FRANZ, Thomas R : Parenthood, Authorship, and Immortality in Unamuno's Narratives. In: *Hispania*. Vol. 63, No. 4 (Dec., 1980), s. 647-657.

románu.²²⁸ Vytváří sice své literární postavy, díky nimž je tak možné určité autorovo přetrvání (například prostřednictvím pocitů a myšlenek, které spisovatel „vložit“ do svých postav), ale dle Baskedise jen a pouze ve smyslu této tvůrčí „formy“, nikoli přetrvání autora jako takového.²²⁹ A právě toto „odhalení“ dle Baskedise vedlo v Unamunově případě k bolestnému až tragickému zápasu o nesmrtelnost autora s jeho vytvořenými postavami.²³⁰ Baskedis tvrdí, že se Unamuno ve svém díle *Miha* snaží dokázat vlastní autonomní realitu oproti podřízenosti a nehmotnosti svých postav.²³¹ Unamuno ve svém díle *Cómo se hace una novela* přiznává důležitost vztahu čtenář-spisovatel, ale nehovoří o tom, že by prostřednictvím svých děl chtěl dosáhnout nesmrtelnosti.

„Proč se píše román? Aby se člověk stal spisovatelem. A proč se člověk stává spisovatelem? Kvůli čtenáři, aby se s ním spojil v jedno. A tímto spojením se tak vzájemně vysvobozují ze své radikální samoty. Jakmile se stanou jedním, potvrdí svou existenci a vzájemně se zvěční.“²³²

Ale pro Unamuna je umělecká tvorba spíše způsobem k vyjádření jeho vlastních myšlenek a pocitů, k vytržení čtenáře z letargie a vyvolání pochybností o dosavadních jistotách.²³³

4.2 Motiv smrti a utrpení v díle *Svatý Manuel Dobrotivý, mučedník*

Unamunův román *Svatý Manuel dobrotivý, mučedník* (*San Manuel Bueno, mártir*, 1933) opět není klasickou novelou, na jakou je čtenář z beletrie zvyklý. Podobně, jako tomu bylo v případě *Mlhy*, jsou zde prezentovány autorovy filozofické myšlenky tykající se zejména jeho prožití náboženské krize z roku 1897 (viz kapitola 3.8) a smrti vlastního syna.

²²⁸ BASKEDIS, Demetrio. *Unamuno and the Novel*. North Carolina: University of North Carolina, 1974.,s.73-54.

²²⁹BASKEDIS, Demetrio. *Unamuno and the Novel*. North Carolina: University of North Carolina, 1974.,s.73-54..

²³⁰ BASKEDIS, Demetrio. *Unamuno and the Novel*. North Carolina: University of North Carolina, 1974.,s.73-54.

²³¹ BASKEDIS, Demetrio. *Unamuno and the Novel*. North Carolina: University of North Carolina, 1974.,s.73-54.

²³² UNAMUNO, Miguel de. *Cómo se hace una novela ; La tía Tula ; San Manuel Bueno, mártir: y tres historias más*. 2a. ed. México, D.F: Editorial Porrúa, 1982. ISBN 96-843-2804-4, s.31.

²³³ LIVINGSTONE, Leon. Interior Duplication and the Problem of Form in the Modern Spanish Novel. In: *PMLA.*, Vol. 73, No. 4 (Sep., 1958), s. 393-406.

Tento román by se dal dokonce označit za jakýsi inventář Unamunových myšlenek.²³⁴

Příběh hlavního hrdiny, dona Manuela, je vypravován třetí osobou, Ángelou Carballinou, která se po jeho smrti rozhodne sepsat jakési jeho memoáry. V nich se pokouší o vyjádření jednotlivých myšlenek a pocitů dona Manuela.

Příběh se odehrává ve smyšlené vesničce Valverde de Lucerna, z názvu se tedy dá usuzovat, že někde na území Španělska, avšak jakékoli další geografické informace chybějí. Zmíněno je pouze jezero, které mělo očišťující a uklidňující funkci. „Přicházeli k jezeru všelijaké ženštiny a různí chudáci. Don Manuel vzal na sebe úkol učinit z jezera očištnou koupel a pokusil se jim ulevit nebo je i vyléčit.“²³⁵

V díle opět chybí prvek časovosti, čtenářovi je zatajeno, v jaké době se příběh odehrává. Dá se jen usuzovat, se jedná až o období 18. století a dále, neboť samotná vypravěčka románu tvrdí: „ta vesnice je hřbitov duší našich předků, kteří žili v naší feudální a středověké Valverde de Lucerna.“²³⁶ Možná Unamuno popisoval svou současnou dobu, ale v textu to není podloženo.

Hlavním hrdinou tohoto románu je kněz Svatý Manuel, který udržuje své farníky v náboženské víře a naději na nesmrtelnosti, ačkoli on sám o ní pochyboval. „Dělal to pro klid, štěstí a iluzi, chceš-li, těch, kteří mu jsou svěřeni. Není to z prospěchářství.“²³⁷ Celá vesnička žije tímto učením svatého Manuela a ani je nenapadne o víře pochybovat, neboť svého faráře zbožňují a věří mu. I Unamuno sám tak zvažoval možnost nechat lidi spát v jejich sladké nevědomosti. Ale nakonec se vždy ke svému poslání vrátil.²³⁸ „Pravda? Pravda je něco strašného, něco nesnesitelného, smrtícího; obyčejní lidé s ní nedokážou žít.“²³⁹ Ale hlavní hrdina tak neučiní, jeho poslání je šířit víru, o které sice pochybuje, ale nemůže lidem tuto *jistotu*

²³⁴ ARROYO, Ciriaco Moron. San Manuel Bueno, martir y el "sistema" de Unamuno In: *Hispanic Review*, Vol. 32, No. 3 (Jul., 1964), s. 227-246.

²³⁵ UNAMUNO, Miguel de. *Svatý Manuel dobrotivý, mučedník.*, s.22.

²³⁶ UNAMUNO, Miguel de. *Svatý Manuel dobrotivý, mučedník.*, s.45.

²³⁷ UNAMUNO, Miguel de. *Svatý Manuel dobrotivý, mučedník.*, s.48.

²³⁸ ARROYO, Ciriaco Moron. San Manuel Bueno, martir y el "sistema" de Unamuno In: *Hispanic Review*, Vol. 32, No. 3 (Jul., 1964), s. 227-246.

vzít. „Já jsem tu proto, abych dával život, aby moji farníci byli šťastni a snili o tom, že jsou nesmrtelní, ne proto, abych je zabil.[..] Jak bych mohl spasit duši svou, kdybych nespasil duše lidí ve své vesnici?“²⁴⁰

O skryté nevíře dona Manuela ví ve vesnici pouze dva lidi, jako první se o ní dozvídá Ángelin bratr Lázaro, později samotná Ángela. Základní a vystávající otázkou dle W. Glanna (profesor filozofie na univerzitě *University of Calgary* v Kanadě) je, jak je tedy možné šířit konceptuální schéma, které je neslučitelné s vlastní vírou a vyhnout se tomu, aby byl člověk překonán ochromujícím pocitem absurdity?²⁴¹ Dle Glanna převažující odpovědí na tuto otázku je, že se jedná o schopnost hlavního hrdiny ztratit se ve společnosti, prostřednictvím duševní interakce mezi ním a jeho farníky. To je jeho způsobem, jak odvrátit onu absurdní alternativu.²⁴² Doufal, že bude-li kázat víru, nakonec sám uvěří. „Kdosi řekl: Nech se pokřtít a sám uvěříš.“²⁴³ Staral se o životy jiných, aby se nemusel zaobírat svým vlastním. „Nemůžu sám žít, nemůžu sám umřít. Potřebuji žít pro svou vesnici a potřebuji pro ni zemřít. Jak bych mohl spasit duši svou, kdybych nespasil duše lidí ve své vesnici?“²⁴⁴

Ale pochybnosti se člověk zbavit nemůže. Častým zvoláním tohoto kněze je tak výkřik „Bože můj, proč jsi mě opustil?“. „Osudem“ dona Manuela je tak šířit víru a udržovat své farníky v naději, klidu a míru.²⁴⁵ Tento úděl je však značně nelehkým a právě v tom tkví utrpení a svátost hlavního hrdiny. „Nepokoušel se mě získat pro svou svatou věc – a to je věc, svatá, nejsvětější – netoužil po vítězství.“²⁴⁶ Věděl, jaký dopad by mělo odhalení pravdy o jeho nevíře, neboť by se pak lidem rozpadla jejich jediná *jistota*. Právě ona *jistota*, záruka nesmrtelnosti je to, o čem svatý Manuel nejvíce pochybuje a co jej nejvíce odlišuje od jeho věřících, pro které je

²³⁹ UNAMUNO, Miguel de. *Svatý Manuel dobrotivý, mučedník.*, s. 49.

²⁴⁰ UNAMUNO, Miguel de. *Svatý Manuel dobrotivý, mučedník.*, s. 49 a s.33.

²⁴¹ GLANNON, Walter. Unamuno's San Manuel Bueno, mártir : Ethics through fiction. In: *MLN*. Vol. 102, No. 2, Hispanic Issue (Mar., 1987), s.316-333.

²⁴² GLANNON, Walter. Unamuno's San Manuel Bueno, mártir : Ethics through fiction. In: *MLN*. Vol. 102, No. 2, Hispanic Issue (Mar., 1987), s. 316-333.

²⁴³ UNAMUNO, Miguel de. *Svatý Manuel dobrotivý, mučedník.*, s. 48.

²⁴⁴ UNAMUNO, Miguel de. *Svatý Manuel dobrotivý, mučedník.*, s. 33.

²⁴⁵ Zde vystává otázka, zda-li nazvat úděl hlavního hrdiny osudem, neboť mu nebylo nikým ani ničím přikázáno, aby tak jednal. Čtenář samozřejmě neví, co v Manuelově životě předcházelo tomu, že se stal knězem. Nicméně mohl svou volbu *snad* změnit či se alespoň zachovat jinak, ale neučinil tak.

²⁴⁶ UNAMUNO, Miguel de. *Svatý Manuel dobrotivý, mučedník.*, s. 48.

touha po nesmrtelnosti předpokladem náboženství.²⁴⁷ To vede svatého Manuela ke zjištění, že se víra přidržuje pouhé idey bez odkazu k odpovídající realitě.²⁴⁸ Unamuno ve svém díle *Tragický pocit života v lidech a národech* tvrdil, že dokázána byla pouze smrtelnost, nikoli nesmrtelnost a rozum odmítl jako prostředek pro pochopení touhy po nesmrtelnosti. V díle *Svatý Manuel dobrotivý, mučedník* ovšem pochybuje o víře samotné, o tom, zda-li alespoň ona dokáže zajistit člověku nesmrtelnost. I zde odmítá náboženské dogma, protože církvev jako taková člověku nesmrtelnost nezaručí. Lidem nezbývá nic jiného než věřit, ale každý by měl dle Unamuna mít nějakou svou *vlastní* víru. Víru v nesmrtelnost, která není ohraničena příkázáními.

Jak již bylo uvedeno výše, osoba svatého Manuela tak vyjadřuje jednotlivé Unamunovy vlastní myšlenky, je do určité míry dílem autobiografickým.

Španělský filozof Antonio Sánchez Barbudo však v hlavním hrdinovi vidí více než jen pouhý prostředek pro prezentaci autorových myšlenek, vidí v něm samotného Miguela de Unamuna. I Unamuno sám ve svém díle *Tres novelas ejemplares y un prólogo* (1927) přiznává, že všechny jeho románové postavy jsou doslova vyrvány z jeho duše (*sacados de mi alma*), z jeho niterní reality.²⁴⁹

Dle Barbudy se tak dílo *Svatý Manuel dobrotivý, mučedník* zabírá osobním problémem, který byl Unamunovi velmi dobře znám právě díky jeho pobytu v exilu. Vytváří se zde tak kontrast mezi vnějším člověkem tak, jak jej vnímají ostatní a vnitřním (intimním, skutečným) já, bolestným vědomím. Dle Barbudy se tak uvnitř Unamuna navenek teatrálního a exhibicionistického skrývala pochybnost a úzkost - byl člověkem

²⁴⁷ GLANNON, Walter. Unamuno's San Manuel Bueno, mártir : Ethics through fiction. In: *MLN*. Vol. 102, No. 2, Hispanic Issue (Mar., 1987), s. 316-333.

²⁴⁸ GLANNON, Walter. Unamuno's San Manuel Bueno, mártir : Ethics through fiction. In: *MLN*. Vol. 102, No. 2, Hispanic Issue (Mar., 1987), s. 316-333.

²⁴⁹ „Una cosa es que todos mis personajes novelescos, que todos los agonistas que he creado los haya sacado de mi alma, de mi realidad íntima — que es todo un pueblo — , y otra cosa es que sean yo mismo.“ UNAMUNO, Miguel de a Introducción de Demetrio Estébanez CALDERÓN. *Tres novelas ejemplares y un prólogo*. Madrid: Alianza Editorial, 1987. ISBN 84-206-0264-7., s.15.

osamoceným, naprosto zoufalým, který po dopsání tohoto svého románu stejně jako jeho hlavní hrdina umírá.²⁵⁰

Po svém návratu z exilu byl Unamuno ve své domovině vřele přivítán a měl prostor pro vyjádření svých myšlenek. Ale Unamuno této příležitosti nevyužil a odjíždí do Salamanky, kde nachází klid od všech lidí a zejména z tehdy probíhající revoluce ve Španělsku.

„Vrátil jsem do zpět, do nitra své země, svých spoluobčanů či chcete-li, politiků. A mezitím než jsem mezi ně stačil proniknout, cítil jsem, že vyplavaly na povrch mé dávné či lépe řečeno věčné náboženské pochybnosti a v zápalu mých politických projevů mi jakýsi hlas začal našeptávat: A co potom? K čemu to všechno? K čemu?“²⁵¹ Aby Miguel de Unamuno utišil tento hlas či alespoň toho, kdo mu tyto myšlenky (pochybnosti) našeptával, pokračoval v podněcování přemýšlení pro ty, kteří věřili v pokrok, slušnost a spravedlnost, a aby tak přesvědčil i sám sebe o jejich jedinečnostech.²⁵²

Ale podle Barbudy sám sebe o těchto výjimečnostech nepřesvědčil sepisuje dílo *Svatý Manuel dobrotivý, mučedník*, ve kterém své pochybnosti vyjadřuje. Dle Barbudy tak Unamuno opět upadá do hlubin sebe sama, do bolestivé pravdy, dotýkající se nicoty a opouští roli bojovníka stejně tak jako iniciátora občanských nepokojů; upadá opět do hlubin svého vědomí a dle Barbudy se tak již nejedná o boj či pochybnost, ale o naprostou ztrátu víry.²⁵³ Ale víra jako taková dle Barbudy není ústředním tématem tohoto díla, nýbrž je jím opět Unamunův osobní problém vyjádřený prostřednictvím myšlenek a pocitů hlavního hrdiny - Svatého Manuela. Nejde zde o nesmrtelnost a přetrvání jako takové, smrt je zde dokonce naopak prezentována jako forma vysvobození a útěchy.²⁵⁴

²⁵⁰ BARBUDO, Antonio Sánchez. Los últimos años de Unamuno San Manuel Bueno y el Vicario Saboyano de Rousseau In : *Hispanic Review*, Vol. 19, No. 4 (Oct., 1951), s. 281-322.

²⁵¹ „Volví para reanudar aquí, en el seno de la patria, mis campañas civiles, o, si se quiere, políticas. Y mientras me he zahondado en ellas he sentido que me subían mis antiguas, o, mejor dicho, mis eternas congojas religiosas, y en el ardor de mis pregones políticos me susurraba la voz aquella que dice: "Y después de esto, ¿para qué todo?, ¿para qué?". UNAMUNO, Miguel de. *Ensayos*. Aguilar, 1964., s. 942. (překlad TH)

²⁵² „Y para aquietar esa voz o a quien me la da, seguía perorando a los creyentes en el progreso y en la civilidad y en la justicia, y para convencerme a mí mismo de sus excelencias.“ UNAMUNO, Miguel de. *Ensayos*. Aguilar, 1964., s. 942.

²⁵³ BARBUDO, Antonio Sánchez. Los últimos años de Unamuno San Manuel Bueno y el Vicario Saboyano de Rousseau In : *Hispanic Review*, Vol. 19, No. 4 (Oct., 1951), s. 281-322.

²⁵⁴ BARBUDO, Antonio Sánchez. Los últimos años de Unamuno San Manuel Bueno y el Vicario Saboyano de Rousseau In : *Hispanic Review*, Vol. 19, No. 4 (Oct., 1951), s. 281-322.

Již bylo zmíněno, že hlavním motivem tohoto románu je pochybnost o víře hlavního hrdiny. „Je třeba zasadit do lidí zrníčka nejistoty, nedůvěry, neklidnosti až beznaděje a zoufalství.“²⁵⁵ Ale tato pochybnost má v Unamunově pojetí spíše kladný charakter. Unamuno odmítá tzv. prostoduchou víru (*la fe del carbonero*), tj. nekriticky až bezmyšlenkovitě přijímanou, dokonce ji shledává jako odpudivou.²⁵⁶

I v tomto díle je tak pro Unamuna typická kontradikce. Na jednu stranu nabádá čtenáře a zejména věřící lid k zamyšlení a pochybnostem, na druhou stranu však uvádí, že bez víry je tak člověku odebrána jediná jeho *jistota*, naděje na posmrtný život a nesmrtelnost. Ale pro Unamuna je život v nejistotě, neustálém vnitřním rozporu hodnotnější než slepá víra a dodržování obecně přijímaných zásad, jak tomu bylo u obyvatel z tohoto románu. „Pro lidi z vesnice jako Valverde de Lucerna je chování člověka tím nejlepším vyznáním. Takoví lidé neví, co je to víra a snad to pro ně není ani příliš důležité. Ale prosté duše, které překročily hranice víry a zoufalství, našly v tomto „božském“ románu útěchu.“²⁵⁷

²⁵⁵ UNAMUNO, Miguel de. *Ensayos*. 7. vyd. Madrid: Aguilar, 1970, s.568.

²⁵⁶ „*Nada encuentro más repulsivo que elogiar la fe del carbonero.*“ UNAMUNO, Miguel de. *Ensayos*. 6. vyd. Bernardo G. de Candamo. Madrid: Aguilar, 1964, s. 641.

²⁵⁷ UNAMUNO, Miguel de. *Svatý Manuel dobrotivý, mučedník.*, s. 78-79.

5 ZÁVĚR

Odmítnutí rozumu dovedlo tohoto španělského filozofa k pochybnosti, kterou nazývá až agonickou (*la duda agónica*), ale která je mu určitým filozofickým východiskem, neboť pochybovat dle jeho názoru musí všichni – racionalisté o své nevíře v nesmrtnost, iracionalisté o víře. On sám se tak přiklání k iracionalismu.

V dalších kapitolách je nastíněno Unamunovo pojetí víry. Pro Unamuna jsou hlavními pilíři víry vůle a touha uvěřit. Tato vůle a touha uvěřit se vztahuje k přežití duše, nikoli hmoty, neboť smrt těla byla pro Unamuna snadno představitelnou, nikoli však naprostý zánik vědomí.

Unamuno odvolávající se na svého *člověka z masa a kostí*, požadoval po víře i individualitu. Neboť každý jedinec si vytváří svou vlastní představu víry. Unamuno je zastáncem monoteismu, „předmětem“ jeho víry je Bůh, do určité míry odpovídající křesťanskému pojetí.

V další kapitole byla vysvětlena Unamunova víra v Boha jako naděje na nesmrtnost. Představa Boha není zcela jasně ani jím samým vymezena. V bakalářské práci byly nastíněny shodné rysy s křesťanstvím, avšak Unamuno se k náboženskému dogmatu nepřiklání. Víra pro něj není jistotou, ale pochybností. Právě kvůli této pochybnosti byl některými autory (např. A. S. Barbudou) označen za nevěřícího. Zohledněna byla i Unamunova esej z roku 1907 *Mi religión*, ve které se snaží pojetí své zbožnosti více přiblížit.

Po teoretickém přiblížení se myšlenkám Miguela de Unamuna bylo přistoupeno k analýze jednotlivých motivů smrti a utrpení i ve vybraných beletrických dílech. Pro tento účel byly zvolena Unamunova novely *Mlha* (1914) a *Svatý Manuel Dobrotivý, mučedník*. V díle *Mlha* byla interpretován existenciální problém hlavního hrdiny, tj. jeho touha po nesmrtnosti a nemožnost jejího dosažení jako literární postavy. Byl odkryt alegorický vztah mezi spisovatelem a jeho výtvořem, v tomto případě hlavním hrdinou románu Augusto Pérezem. Unamuno se jako tvůrce ztotožnil s Bohem samotným. Hovořit o dosažení nesmrtnosti samotného

Augusta Peréze by se tak dalo hovořit pouze s ohledem na samotného tvůrce, tj. Miguela de Unamuna, neboť on jej stvořil a přetrvá-li Augusto Peréz, musí tak nutně přetrvat i jeho stvořitel. S oporou T. R. Franzova textu *Parenthood, Authorship and Immortality in Unamuno's Narratives* bylo zohledněno možné dosažení nesmrtelnosti M. de Unamuna prostřednictvím jeho literární tvorby. Ale též byl představen i názor D. Baskedise, dle kterého se jednalo o pouhé přetrvání „formy“ nikoli autora jako takového. Tato dvě stanoviska pak byla srovnána s tvrzeními samotného M. de Unamuna.

Utrpení Augusta Peréze bylo v této bakalářské práci spatřováno jednak v nemožnosti bojovat proti svému osudu a tvůrci, tak v jeho nešťastné lásce k další literární postavě Eugenie Domingue del Arco.

Druhým vybraným beletristickým díle španělského spisovatele Miguela de Unamuna byl *Svatý Manuel Dobrotivý, mučedník* z roku 1930. Na tomto díle byla doložena Unamunova náboženská krize a pochybnost jako základní východisko víry. Utrpení hlavního hrdiny bylo v této bakalářské práci spatřováno v tragickém boji rozumu a citu. Rozumu, který *přikazoval* nadále šířit tuto víru a citu, který o ní pochyboval. Na základě shodných rysů z Unamunovy prožité náboženské krize může být toto dílo označeno za autobiografické.

Závěrem je možno říci, že Unamuno byl myslitelem obtížně zařaditelným a interpretovatelným, neboť odmítá jakýkoli pevný filozofický systém a pochybuje o možnostech svého vlastního myšlení. V neposlední řadě k tomuto statutu také přispívá jistá jeho kontradikčnost a eklektický filozofický přístup - objektem jeho zaměření se stal iracionalismus, vitalismus, voluntarismus.

Filozoficky analyzovat Unamunovo myšlení je do jisté míry procesem kontradiktorním, neboť tím, co chce sdělit a sdílet nejsou myšlenky, nýbrž pocity. Kdo vlastně činí z člověka filozofa? Je to on sám? V Unamunově případě tomu tak rozhodně nebylo. Považoval se za básníka, spisovatele, ale především za pociťujícího člověka.

Svou uměleckou tvorbou se chtěl přiblížit člověku z masa kostí, konkrétnímu jednotlivci. Právě v tom tkívá jeho osobitost a „skutečnost“ jeho

literárních postav. Prostřednictvím vyjádření pocitů hlavních hrdinů snažil se o vyvolání emocí u čtenáře. Soucitem s hlavním hrdinou se tak čtenatel mohl obrátit do svého nitra a nazřít sebe sama ve své „nahotě“.

Unamunovy eseje jsou jeho osobním vyznáním. Nenucenost jeho myšlenek a „volnost“, kterou čtenáři poskytují jsou ve filozofii (alespoň dle mého názoru) ojedinělým a netradičním způsobem.

Pochopit myšlení dona Miguela de Unamuna není činem tolik obtížným. Ale pochopit Miguela de Unamuna, člověka z masa a kostí, znamená vcítit se do jeho utrpení, bolesti a zoufalství, což je úkolem o trochu obtížnějším.

A záměrem Unamunovy filozofie (alespoň dle mého názoru) je, aby čtenář tento obtížnější úkol splnil.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

PRIMÁRNÍ ZDROJE :

Epos o Gilgamešovi ; [z asyrsko-babylonských tabulek a ze sumerských epických básní přeložil Lubor Matouš]. Vyd. 4., v Mladé frontě 2. Praha: Mladá fronta, 1997, 148 s. ISBN 80-204-0281-0.

ORTEGA Y GASSET, José a UNAMUNO, Miguel de. *Epistolario completo Ortega-Unamuno.* Madrid: El Arquero, 1987., 191 p. ISBN 84-376-0719-1.

SPINOZA, Benedictus de a [z latinského originálu přeložil Karel HUBKA]. *Etika.* 2. vyd. Praha: Dybbuk, 2004. ISBN 978-808-6862-026.

UNAMUNO, Miguel de. *Autodialogos.* Madrid: Aguilar, 1959.

UNAMUNO, Miguel de. *Cómo se hace una novela ; La tía Tula ; San Manuel Bueno, mártir: y tres historias más.* 2a. ed. México, D.F: Editorial Porrúa, 1984. ISBN 96-843-2804-4.

UNAMUNO, Miguel de. *Del sentimiento trágico de la vida en los hombres y en los pueblos.* 2. reimpresión. Madrid: Alianza, 2000. ISBN 84-206-3324-0.

UNAMUNO, Miguel de. *Ensayos.* 7. vyd. Bernardo G. de Candamo. Madrid: Aguilar, 1970.

UNAMUNO, Miguel de. *En torno al casticismo.* 1a. ed. Madrid: Cátedra, 2005, 310 s. ISBN 84-376-2269-7.

UNAMUNO, Miguel de. *Mlha.* Praha: ODEON, 1971.

UNAMUNO, Miguel de. *Obras completas.* Madrid: Biblioteca Castro, 2008. ISBN 84-964-5258-1.

UNAMUNO, Miguel de. *Por tierras de Portugal y de España.* Madrid: Renacimiento, 1911.

UNAMUNO, Miguel de. *San Manuel Bueno, mártir ; y Tres historia más.* 10a ed. Madrid: Editorial EDAF, 1985. ISBN 84-414-0281-7.

UNAMUNO, Miguel de. *Svatý Manuel Dobrotivý, mučedník*. 1. vyd. Překlad Martina Slavinská. Brno: L. Marek, 1999, 79 s. ISBN 80-862-6301-0.

UNAMUNO, Miguel de. *Španělské essaye*. Vyd. 2. Překlad Zdeněk Šmíd. Brno: Vetus via, 1997, 108 s. ISBN 80-861-1800-2.

UNAMUNO, Miguel de. *Tragický pocit života v lidech a v národech*. Praha: Symposion, 1927.

UNAMUNO, Miguel de. *Tres novelas ejemplares y un prólogo*. Madrid: Alianza Editorial, 1987. ISBN 84-206-0264-7.

UNAMUNO, Miguel de. *Vida de D. Quijote y Sancho: según Miguel de Cervantes Saavedra*. Madrid: Librería de Fernando Fe, 1905.

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA:

ARROYO, Ciriaco Morón. Hacia el sistema de Unamuno. In: *Cuadernos de la Cátedra Miguel de Unamuno*. No. XXXII., s. 169-187.

ARROYO, Ciriaco Moron. San Manuel Bueno, martir y el "sistema" de Unamuno In: *Hispanic Review*, Vol. 32, No. 3 (Jul., 1964), s. 227-246.

BAKER, Armand F. Unamuno and the Religion of Uncertainty. In: *Hispanic Review*. Vol. 58, No. 1 (Winter, 1990), s. 37-56.

BAKEŠOVÁ, Alena. *Filosofický slovník*. Vyd. 1. V Praze: Knižní klub, 2009, 358 s. ISBN 978-80-242-2582-1.

BARBUDO, Antonio Sánchez. La formación del pensamiento de Unamuno Una experiencia decisiva: la crisis de 1897. In: *Hispanic Review*., Vol. 18, No. 3 (Jul., 1950), s. 218-243.

BARBUDO, Antonio Sánchez. Los ultimos años de Unamuno San Manuel Bueno y el Vicario Saboyano de Rousseau In : *Hispanic Review*, Vol. 19, No. 4 (Oct., 1951), s. 281-322.

BASKEDIS, Demetrio. *Unamuno and the Novel*. North Carolina: University of North Carolina, 1974.

BENÍTEZ, Hernán. *El drama religioso de Unamuno*. Buenos Aires: Univ. de Buenos Aires, 1949.

BLANCO, Manuel García. *Don Miguel de Unamuno y sus poesías: estudio y antología de poemas inéditos o no incluidos en sus libros*. Reproducción facsimilar. Salamanca: Ed. Universidad, 1997. ISBN 84-748-1913-X.

BRENES, Víctor. El concepto de fe según Miguel de Unamuno. In: *Revista de filosofía de la Universidad de Costa Rica*. No.5 (1959), s. 27-38.

CAMINERO, Nemesio González. *Unamuno*. Santander: Universidad Pontificia de Comillas, 1948.

CANCELA, Gilberto. *El sentimiento religioso de Unamuno*. New York: Playor, 1972.

CELMA VALERO, María Pilar. "Miguel de Unamuno, poeta simbolista". *Anales de Literatura Española*. N. 15 (2002)., s. 93-107.

COROMINAS, Pedro. In: ELIZALDE, Ignacio. *Miguel de Unamuno y su novelística*. Madrid: Confederacion Española de Cajas de Ahorra, 1983.

DIAZ, Jean-Antoine. Las personas del verbo. Unamuno y la gramática nivolesca. In: *Actas del XIII Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas*. Madrid: Castalia, 1998, s.156-163.

ENKVIST, Inger. Miguel de Unamuno, una biografía intelectual. In: *Romansk Forum: XV Skandinaviske romanistkongress*. Oslo: Universidad de Lund, 2002, s. 63-74.

FRANZ. Thomas R.: Parenthood, Authorship, and Immortality in Unamuno's Narratives. In: *Hispania.*, Vol.63, No. 4 (Dec., 1980) s. 647-657.

GLANNON, Walter. Unamuno's San Manuel Bueno, mártir : Ethics through fiction. In: *MLN*. Vol. 102, No. 2, Hispanic Issue (Mar., 1987), s 316-333.

GÓMEZ-MARTÍNEZ, José Luis. *Teoría del ensayo*. Salamanca: Edic. Universidad de Salamanca, 1981.

GONZÁLEZ GARCÍA, Moisés a M. ALLENDESALAZAR. *Filosofía y cultura*. 1. ed. Madrid: Siglo Veintiuno, 1992, ix, 627 s. ISBN 84-323-0767-X.

GUY, Alain. *Historia de la filosofía española*. Barcelona : Anthropos Editorial del Hombre, 1985. ISBN 978-84-85887-87-3.

HAUSER, Michael. Předmluva. In: UNAMUNO, Miguel de. *Svatý Manuel Dobrotivý, mučedník*. 1. vyd. Překlad Martina Slavinská. Brno: L. Marek, 1999, 79 s. ISBN 80-862-6301-0.

JURKEVICH, Gayana. *The exclusive self: archetypal approaches to the novels of Miguel de Unamuno*. Columbia: University of Missouri Press, c1991. ISBN 08-262-0757-X.

LAFUENTE, María Avelina Cecilia. *Antropología filosófica de Miguel de Unamuno*. Universidad de Sevilla, 1983.

LIVINGSTONE, Leon. Interior Duplication and the Problem of Form in the Modern Spanish Novel. In: *PMLA*, Vol. 73, No. 4 (Sep., 1958), s. 393-406.

LIVINGSTONE, Leon. Unamuno and the Aesthetic of the Novel. In: *Hispania*. Vol. 24, No. 4 (Dec., 1941), s. 442-450.

MARCOS, Manuel Suances. *Historia de la filosofía española contemporánea*. Madrid: SINTESIS EDITORIAL, 2010. ISBN 978-84-9756-972-9.

MARÍAS, Julián. La pervivencia de Unamuno. In: *Cuenta y razón*. Nr.25, 1986., s. 9-27.

MARÍAS, Julián. *Miguel de Unamuno*. 3. ed. Madrid: Espasa, 1997. ISBN 84-239-7412-X.

MARÍAS, Julián. Prólogo. In: UNAMUNO, Miguel de. *Obras selectas*. 7a. ed. Madrid: Biblioteca Nueva, 1977. ISBN 84-7030-255-8.

ONDRUŠKOVÁ, Alena. Unamuno, portrétová zkratka. In: UNAMUNO, Miguel de. *Miha*. Praha: ODEON, 1971.

PATOČKA, Jan. *Péče o duši: [soubor statí a přednášek o postavení člověka ve světě a v dějinách]*. 1. vyd. Editor Ivan Chvatík, Pavel Kouba. Praha: Oikoymenh, 1999, 398 s. Oikúmené. ISBN 8086005917.

SHAW, Donald Leslie. *La generación del 98*. 6. ed. Překlad Carmen Hierro. Madrid: Catedra, 1989, 304 s. Critica y estudios literarios. ISBN 84-376-0115-0.

QUESADO MARCO, Sebastián. *Historia intelectual de España*. Boadilla del Monte (Madrid): Acento, 2004. ISBN 84-483-0779-8.

WEBER, Frances W. : Unamuno's *Niebla*: From Novel to Dream. In: *PMLA* , Vol. 88, No. 2 (Mar., 1973), s. 209-218.

YOUNG, Howard T. *The victorious expression: a study of four contemporary Spanish poets: Miguel de Unamuno. Antonio Machado. Juan Ramón Jiménez. Federico García Lorca.* London: University of Wisconsin Press, 1966.

7 RESUMEN

Mi tesis bachelor se trata del tema de la muerte y del sufrimiento en una selección de las obras filosóficas y literarias de filósofo español Miguel de Unamuno. El propósito era acercarse al pensamiento filosófico del este autor español y analizar sus reclamaciones individuales en relación con ese problema en sus obras literarias. El estudio tenía dos partes. La primera parte llamada *Biografía intelectual y la filosofía de M. de Unamuno* trajo la introducción teórica y filosófica necesaria para la parte del segundo llamada *El tema de muerte y sufrimiento en la narrativa de Miguel de Unamuno*. La primera parte aclaró el contexto histórico y cultural de la vida de Miguel de Unamuno y los acontecimientos vitales que influyeron el autor.

Se mencionó brevemente la *Generación del 98*, cuya representante principal era Miguel de Unamuno.

También se discutió su vida personal que estuvo llena de sufrimiento, como la expulsión de la patria, la pérdida trágica de su hijo, y hasta cierto punto no entendidas y mal apreciadas sus ideas filosóficas y religiosas.

Se mencionó la manera extraordinaria de creación en sus obras poéticas y prosaicas, porque estos géneros literarios han sido un medio para expresar sus propios pensamientos y especialmente sentimientos. También se caracterizó la filosofía de Miguel de Unamuno.

Los elementos más específicos de su pensamiento fueron interpretados en relación con el existencialismo, el irracionalismo y el voluntarismo. También se mencionaron en esta parte los filósofos que han inspirado Miguel de Unamuno. Unamuno no acepta algún sistema filosófico sino que es para él típico el eclecticismo, la elección de las obras filosóficas sólo de algunas ideas, cuyos son (para él) un medio para expresar las suyas. Para él es también característica cierta contradicción de sus propias ideas filosóficas.

Eran explicados los términos básicos de la filosofía de M. de Unamuno, es decir, el hombre de carne y hueso, el deseo de inmortalidad, el eterno conflicto entre la razón y corazón. Sobre la base de la definición de estos términos se explicó el concepto de Dios en el pensamiento de Unamuno. La

incertidumbre de su propia fe y la inconsistencia de sus afirmaciones eran descubierto con el apoyo de su crisis religiosa.

Fue a causa de esta duda por algunos autores (por ejemplo, como Barbudo) marcado él a un infiel. Después de una aproximación teórica a las ideas de Miguel de Unamuno se analizó el tema de la muerte y el sufrimiento en las obras seleccionadas de su narrativa.

Para ello eran elegidos *Niebla* (1914) y *San Manuel Bueno, mártir* (1933). La obra *Niebla* fue interpretada como el problema existencial de su protagonista Augusto Pérez, su deseo de inmortalidad y la imposibilidad de lograrla como una ente de ficción. También sacó a la luz una relación alegórica entre el escritor y figura de su creación. El sufrimiento de Augusto Pérez fue considerado como la imposibilidad de luchar con su destino y creador.

La segunda obra seleccionada era la novela *San Manuel Bueno, mártir*. Este trabajo fue apoyado por la crisis religiosa de Unamuno y su duda como la base fundamental de la fe. El sufrimiento de el héroe fue visto en la trágica lucha entre la razón y el corazón. La razón, que ordenó seguir difundiendo esta creencia y el sentimiento, que dudaba de ella. Sobre la base de las características idénticas de la crisis religiosa de Unamuno, se puede llamar esta obra como una autobiografía del este pensador español.

Llegué a la conclusión de que el concepto unamuniano de la fe basada en la duda es un poco paradójico, pero allí reside la originalidad de Unamuno.

Si tuviera que preguntar si Unamuno alcanzó la inmortalidad, estoy de acuerdo con T. R. Franz, sí, a través de sus obras literarias extraordinarias y filosóficas y sus poemas emocionales.

La pregunta es, si se alcanzó la *inmortalidad personal*, la unión con Dios, como él pidió. Eso sabe sólo Miguel de Unamuno y quizá nosotros mismos vamos a aprender alguna vez.